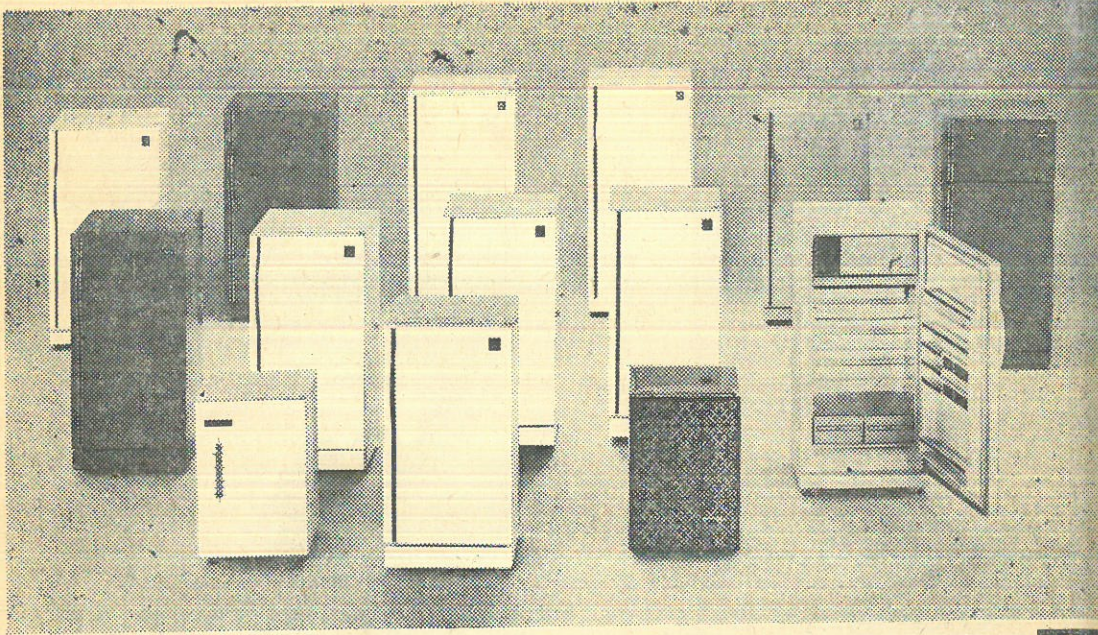

11.2 Kasım 1973

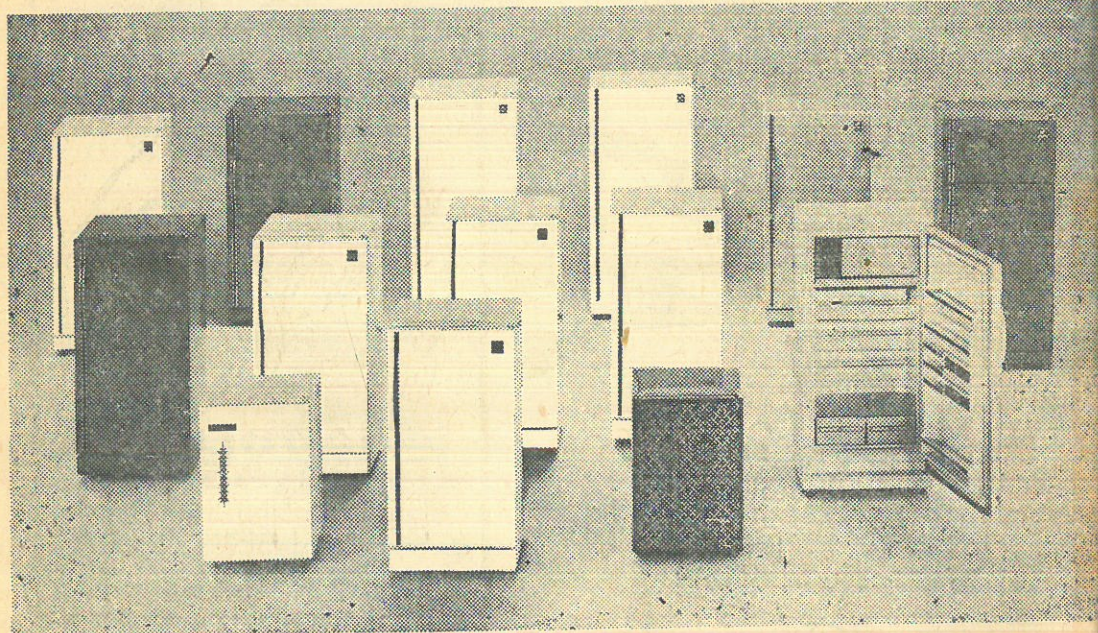
Devlet Nüshası

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

buzdolabında

ARCELİK
KALİTEDE ÖNCÜ...FİYATTA ÖLÇÜ

EYLÜL 1973

İÇİNDEKİLER :

Kukla Bizim Malımızdır	Nezihe ARAZ
"Mamıza Yalamak" Üzerine	Mustafa ATAMAN
Yozgat Manilerinden Bir Demet	Muhsin KÖKTÜRK
Ermenek'ten Derlenen Bilmeceler	Levent VARLIK
VIII. Türkiye Âşıklar Bayramı Konya'da Yapılıyor	T.F.A.
Çöğür'ün İcad Edildiği Yer	Etem Ruhi ÜNGÖR
18-22 Eylül'de Ankara'da Folklor Uzmanları Yüksek Danışma Kurulu Toplanıyor - I. Uluslararası Türk Folklor Semineri 8-14 Ekim'de Yapılıyor	T.F.A.
Halk Edebiyatımızda Bülbül	Ali Esat BOZYİĞİT
Önemli Bir Yiyecek : Acı Soğan Üstüne	Sitki SOYLU
Folklorelarımız : İshak Sunguroğlu	Ali Rıza ÖNDER
Mahmutgazi Köyünde Ölümle İlgili Gelenek ve İnanışlar	Dr. M. TUĞRUL
Masal : Ayı İle Tilki	Numan KARTAL
Yunus Emre Üzerine Bir Makale, Bir Kitap	Fuat ÖZDEMİR
Gemerek Türküleri (3)	Mehmet Güner DEMİRAY
Konya'da Kadipaşa Olayı ve Yakılan Destanlar	Selçuk ES

SAYI: 290

KURUŞ: 250

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Mamıza Yalamak Üzerine

Yazan : Mustafa ATAMAN

Her canlı, dünyaya gelirken ölümü de beraberinde getirmekle kalmaz, zaman zaman sıhhatini tehdit ve rahatsız eden hastalıklarla da karşılaşır. Binaenaleyh, İnsan oğlu, belki yaradılışından beri, maruz kaldığı çeşitli hastalıklardan kurtulmak için çareler aramaktan geri kalmamıştır.

İlk devirlerde tedaviler de ilkel olmuş, insanlar bir çok bitkilerden faydalanmayı denemiş, kısmen muvaffak olduğu zaman ve sahalar da görülmüştür. Bu tip tedaviye, zamanımızda "Kocakarı" ilacı veya u-sulü deniliyor. Fakat bir gerçektir ki, kocakarı ilaçlarından bazıları tıbbın modern tarzda ve sür'atle ilerlediği 20. yüzyılda dahi, bazı yerlerde ve ahvalde hâlâ bazı kimseler tarafından rağbet ve iltifat görmektedir.

Bu yazıya konu olarak alınan "Mamıza" da o tip başvurulan tedavi ümitlerinden biri idi. Lâkin, derhal kaydetmeliyim ki, Konya şehri ve civar köyler halkı tarafından bir zamanlar bilinen ve bazılarınca rağbet olunan "Mamıza yalamak" 30—40 yıldan beri unutulmuş tarihe mal olmuştur.

"Mamıza" nedir, niçin ve hangi hallerde ona ihtiyaç duyulurdu, bu hususta biraz bilgi vermek isterim.

"Mamıza" bir bitki çeşididir. Konya

damgasını vurarak gözden çıkarılan milli değerlerimize acıyor, çok acıyorum. Böyle yanlış bir değerlendirmeye, yazık ki Karagöz'ü yarı yarıya, elden çıkardık. Yunanlılar üstüne oturdu. Oysa bunun yerine meselâ "Kukla'da bizim olan ne var? Biz kukla sanatına ne getirdik?" sorularına cevap arasak sanırım hem daha yararlı bir iş yapmış oluruz. Bu iki sanat türü de Televizyona getirilebilir. Ama halk zekâsının kıvrak, canlı, yerinde esprileriyle zenginleşmiş "Yerli" sanatçı - yazarların uzmanlarla birlikte yapacağı ciddi ve uzun bir çalışmadan sonra, Meselâ bu yazarların Metin And ve Küçük Ali'den öğreneceği çok, pek çok şey var.

şehrinin kuzeyinden doğusuna doğru uzanan "Bozdağ" sırtlarında ve tepelerinde bulunur. 40—50 santim kadar boy atan, gövdesi kurşun kalem kadar kalınlaşan, boz renkli, ufak çapta yaprakları olan bu bitki, davarlar tarafından yenildiği için, onu bugün her yerinde kolayca bulmak mümkün olmaz.

"Mamıza yalamak" isteyenler, ekseriya mide, bağırsak ve emsali iç rahatsızlıklarından muztarip veya umumî zafiyete düşen kimselerdi. Bir aile efradı, yahut bir kaç dost birleşip at arabası ile, yanlarına aldıkları hafif yiyecekleri ve dağda kalacaklarsa gece örtünecekleri ile bir gün evelinden yola çıkarlardı. Eğer, Bozdağ yakınlarındaki *Göçü, Divanlar, Yağhbayat* gibi köylerden birinde bir tanıdık var ise, gece orada kalırdı, Yoksa, doğruca dağa çıkılır, kamp yeri seçilerek orada sabahlanırdı. Gece nerede geçirilirse geçirilsin, güneş doğmadan dağda Mamızayı arayıp bulmak lazımdı. Çünkü üst kısmını davarların yediği bitki kolayca bulunmazdı. Tesadüf edilenler ise taşlar arasında kaldığı için etrafını iyice açmak gerekirdi. Etrafı temizlenen bitkinin gövdesi bıçak ile daire halinde çizilince koyu bir süt çıkar, o süt, yere uzanılarak yalanırdı.

Sonra herkes bir kenara, kuytu yerlere çekilir; pantolonlar, şalvarlar çıkarılarak beklenirdi, ki, aradan kısa bir zaman geçmez mide ve bağırsaklarda gurultu, nihayet "ishâl" başlardı. Kâfi görüldüğü vakit ishali durdurmak için gayet ekşi çorba içilir, pek hafif şeyler yenilirdi. Her şey öğleden evel biter, sonra yola çıkılır, güle oynaya şehre gelinirdi. Bu suretle, bir takım iç rahatsızlıklarının geçeceği kanaati beslenirdi.

"Mamıza yalamak" şimdi bazı yerlerdeki içmelere giderek oralardan şifa aramak mahiyetine dönmüştür. Üstelik, bir çeşit kır âlemi, manzara değişikliği de sayılıyor.

Tıbbın yeni buluşları ve kolaylıkları, Mamızanın da unutulmasına sebep olmuştur.

Yozgat Manilerinden Bir Demet

Yazan : Muhsin KÖKTÜRK

Maniler halk duyuş ve düşünüşünün en belirgin öğelerinden biridir. Anadolu halkı çağlar boyunca dertlerini, beğenilerini, yergilerini, sevi ve kıskançlıklarını bu sözlü veriler aracılığıyla dile getirmişlerdir. Manilerin yaratıcılarının çilekeş Anadolu kadını olduğunu hepimiz biliriz. Bu nedenle manilerin kapsamına giren temel konular Anadolu kadınının yakınmalarıdır. Bu yakınmaların çoğu da sevi (aşk) ye dayanır.

Kuşkusuz ki, bir bölgenin ya da bölgenin karakteristik özelliğini taşıyan bir kentin binlerce on binlerce manisi vardır. Bunların hepsini derlemeye, gün ışığına çıkarmaya bir insanın ömrü yetmez.

Sizlere sunacağım maniler işte folklor yönü güçlü mü güçlü bir kentimiz olan Yozgat'a deggindir. Bu maniler kente özgü olanların binde biridir ancak. Sözümleri ettiğim maniler 1922 yılında Ali Rıza Özeken (yeni soyadı Köktürk) adlı emekli bir öğretmen tarafından o zamanlar Yozgat'ın bir köyü olan Çandır'dan derlenmiş 600 maniden yalnız 50—60 kadarıdır. Adı geçen öğretmen eski yazıyla derlediği bu ma-

neri bugünkü dile aktarmış ve çalışmalarında yardımcı olması amacıyla bana vermiştir. Bu durum manilerin kopya ya da sonradan uydurma olmayışının en belirli kanıtıdır. Uzun süre elde kalan bu verileri gün ışığına çıkarmak kuşkusuz ki sevindiricidir. (Bu ara folkloru aşırı bir ilgisi olan ve halkımızın yüce değerlerini derleyip saklayan Ali Rıza Köktürk'e teşekkürü bir borç bilirim).

Burada şunu da belirtmekte yarar vardır. Bölgeler arası sosyal ve kültürel ilişkiler nedeniyle manilerde birbirine yakınlık göze çarpar. Doğal bir sonuçtur. Ama her bölge manilere yöresel şive farklılığından doğan damgasını basmaktadır. Ayrıca yöresel gelenek ve göreneklerin bu manilerde izlerini görmek de mümkündür. Zaten budur bölge manilerini birbirinden ayıran özellik.

Halkın değeri biçilemeyecek kadar özlü deyişle dolu manilerini takvim yapırlarındaki piyasa manilerinden ayırmak gerekir.

Şimdi Yozgat'a ait bu güzel manilerden bir demet sunalım sizlere :

Ay doğar hindi gibi
Kanadı sındı gibi
Yarimden mektup gelmiş
Kokuyor kendi gibi /

Ay doğar aşmak ister
Bal dudak yaşmak ister
Şu benim cahil gönlüm
Yare kavuşmak ister

Altınım var el gibi
Ne duruyon el gibi
Ben sana güveniyom
Kazanılmış mal gibi

Arabası dört teker
Düz ovaya kum çeker
Yalnız yatan kızlar
Zabahaca of çeker

Ağ deve tuzdan gelir
Yükü Kıbrıstan gelir
Bir oğlan hastalansa
İlacı gızdan gelir

Alçacık duvar üstü
Mendilim suya düştü
Ben mendilli ararken
Üç gız göynüme düştü

Ak üzüm barnak gibi
Sevdiğim oynak gibi
Beni yardan ayıran
Devrilsin gavak gibi

Ambarı var unu yok
Bıçağı var kını yok
Bana dünür salanın
Bacağında donu yok

Bahçede gezen oğlan
Pantolu güzel oğlan
Babam sana verecek
Parayı gazan oğlan

Bahçeye gül mihladım
Girdim çıttım yohladım
Meramım almak değil
Gız tadını yohladım

Bahçe duvarı gedik
Gülün dalını eğdik
Dilin dursun gaynana
Yare tez gel demedik

Bahçede barsız adam
Ayvasız narsız adam
Kalaysız kaba benzer
Dünyada yarsız adam

Bakkaldan aldım tuzu
İstemem yaban kızı
Olursa Çandır Kızı
Hem tadı var hem tuzu

Bir ay doğdu kenarsız
Varamıyom fenersiz
Bir koltukta iki karpuz
Dudulur mu imansız

Çitin çitime benzer
Çitin bende ne gezer
Gâvur köpeğin oğlu
Adam türküden sezer

Çini tabakta hıyar
Boyun boyuma uyar
İkimiz de bir boyda
Ayırmaya kim kıyar

Çubuğum çınarmo'la
Ağarsam dönermo'la
Bir öpsem bir ısırсам
Orucum bozarmo'la

Çandır köyünden geldim
Ok oldum yürek deldim
Şimdi bakma duruldum
Ben ne coşkun selidim

Çandır özü çağlıyor
Yüreğimi dağlıyor
Tez gel gurban olduğum
Yarın burda ağlıyor

Çimen çıktı dizime
Gel izime izime
Nazarlık yağdırayım
Gaşyınan gözüne

Çıranın kütüğüne
Cübbenin yırtığına
Adam meyil verir mi
Sokağın sürtüğüne

Dam başında arılık
Yarım oldu sarılık
Eller çift çift geziyor
Bize düştü ayrılık

Dağlarda kar kalmadı
Gözümde fer kalmadı
Daha da yazacaktım
Mektupta yer kalmadı

Dut ağacı kırılmış
Su dibine durulmuş
Ne darıldın be herif
El oğludur sarılmış

Elmayı ata ata
Şeftali sata sata
Yanım belim ağrıdı
Yalnız yata yata

Elek üstünde elek
Aman vermiyor felek
Benim de bir yarım var
Dünyada huri melek

Eriğin dalı no'lur
Azalan malmo'lur

Cahil cahili sevmiş
Bunun Allahımo'lur

Elma saçaklanır mı
Yastık kucaklanır mı
Allah'ın sersem kulu
Yastık kucaklanır mı

Entarim keten olsa
Bir giyip giden olsa
Ateşine yandığım
Hele bir adam olsa

Gökte yıldız yüzaltmış
Mevlam neler yaratmış
Anasını çaputtan
Oğlu gülden yaratmış

Gidende gözüm kaldı
Mangalda közüm kaldı
Gelsene a sevdiğim
Sana bir sözüm kaldı

Hey serçeler serçeler
Yağmur yağar yel eser
Ben yarımından ayrılmam
Üleşimi serseler

Iraftaki siniler
El vurdukça iniler
Köyümde bir yiğit var
Haftada yar yeniler

Kar yağar alçaklara
Dökülür saçaklara
Gavur köpeğin oğlu
Sıgmiyor kucaklara

Kar yağar kar sütüne
Gün açar ay üstüne
Gavur köpeğin oğlu
Turdur yemiş nar üstüne

Karşıda kara kedi
Ağzında keklik eti
Verin benim yarımı
Yıkırım melmeketi

Kıraç bağı üzümü
Sevdim boyu uzun
Omuz omuza versem
Öpsem gara gözünü

Kaşmir üstünde sındı
Bu iş peşime bindi
Kalk çarıklı yanımdan
Zıvgalım gelir şimdi

Kuyumcuda hoş gümüş
Yarım elini yumuş
Altmış çeşit meyvanın
En tatlısı yar imiş

Mektup yazdım acele
Al eline hecele
Mektup vekilim olsun
Al koynuna gecele

Mani benim ezberim
Kan ağlıyor gözlerim
Ben o yarin yolunu
Ölenecek gözlerim

Oğlan adın İrecep
Gün mü buldun gelecek
Ne sabırsız oğlansın
İşte babam verecek

Oğlanın adı Ömer
Belinde altın kemer
Yıllanmış sülük gibi
Beyaz gerdandan emer

Peşkir attım sicime
Güvenme el picine
Yar üstüne yar sevmiş
O gidiyor gücüme

Pınar başında tılsım
Akan sular ılısın
Çifte giden oğlanın
Çift demiri kırılınsın

Suya giden iki kız
Ev yaptırdım iki göz
Birinde kaynım yatsın
Birinde yarinen biz

Su gelir millendirir
Çayını çimlendirir
Şu gızın gaşı gözü
Ahrazı dillendirir

Şekerin tozu musun
Seher yıldızı mısın
Geçtin selâm vermedin
Muallim gızı mısın

Tarlayı saban düzler
Kolu saçaklı kızlar
Güver beni gideyim
Evde nişanım gözler

Tarlalarda yelkovan
Dibine kurdum divan
Beni yardan ayıran
Ne din görsün ne iman

Ermek'ten Derlenen Bilmeceler

Derleyen : Levent VARLIK

EŞYA İLE İLGİLİ BİLMECELER :

1 — Ben giderim o gider
Yanımda tık tık eder

(Asa)

2 — Gider gider yerinde
Altın kemer belinde
Gece gündüz yol gider
Yine durur yerinde

(Değirmen)

3 — Dört ayaklı
Çifte kulaklı

(Karasaban)

4 — Hezerem hezerem
Taş üstünde gezerem
El ne derse desin
Bildigimi yazarım

(Mala)

5 — Kaleden atsan kırılmaz
Bir tükrüğe dayanmaz

(Sigara Kâğıdı)

6 — Dam arkasında aslan yatar

(Yuvak)

7 — Melemez melemez
Ocağın önüne gelemez

(Yağ Çömleği)

BİTKİ İLE İLGİLİ BİLMECELER :

8 — İlim ilim ilmesi
İlim kadın düğmesi
Bunu bilen bileli
Bilmeyen dokuz köy veresi

(Çiğdem)

9 — Dışı yeşil içi beyaz
Akıllılar fikirliler bilirler
Akılsızlar fikirsizler
Tereddütte kahırlar

(Çirkli Ceviz)

10 — Çarşıdan aldım bir tane
Eve geldim bin tane

(Nar)

11 — Yer altında sakallı koca

(Soğan)

HAYVAN İLE İLGİLİ BİLMECELER :

12 — Yer altında sarı kız fide fideler
(Köstebek)

13 — Yer altında yağlı kayış
(Yılan)

14 — Yer altında yağlı kendir
(Yılan)

İNSAN İLE İLGİLİ BİLMECELER :

15 — İnsanoğlunun aklı
Deldi boğazına taktı
Altı gözlü on ayaklı

(Çiftçi)

16 — Uzundur sırik gibi
Ekşidir koruk gibi
Her eve girer çıkar
Yolunmuş tavuk gibi

(Dilenci)

17 — Yedi delikli tokmak
Bunu bilmeyen ahmak

(Kafa)

18 — Kalede kalbur asılı
İçinde kavurma basılı

(Kulak)

19 — Her heriye heriye
Asker dizilmiş geriye
Kuşlardan bir kuş gördüm
Arka üstü yürüye

(Ölü)

DOĞA İLE İLGİLİ BİLMECELER :

20 — Gökte uçar kanadı yok
Şekere benzer tadı yok

(Kar)

21 — Adanadan bir yığın pamuk gelmiş
Alayım dedim alamadım
Suyu çıkıverdi

(Kar)

(Derleyen : LEVENT VARLIK. Derleme
yeri : ERMENEK. Derleme tarihi : 1972 —
1973).

Uzun kavak uzun yar
Dallarında üzüm var
Evde yarin dururken
Niçin elde gözün var

Yemenim kahverengi
Yoktur yarimin dengi
Otomobil sürüyor
İsmi şoför efendi

Yük üstünde halıyım
Halının ben dalyım
Çirkine meyil verme
Güzeller sultanıyım

VIII. Türkiye Âşıklar Bayramı Konya'da Yapılıyor

Konya'da 1970 yılında yapılan Beşinci Türkiye Âşıklar Bayramı'na katılan Halk Şairleri toplu bir halde...

Konya Turizm Derneği tarafından 1966 yılından beri Konya'da yapılan geleneksel "Türkiye Âşıklar Bayramı" bu yıl 23—30 Eylül arasında 8 gün, yapılacaktır. Bu yılki Bayram'ın Cumhuriyetimizin 50. yılına raslaması dolayısıyla çok geniş bir program düzenlenmiştir.

Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyetimizin 50. yılını doldurması üzerine en güzel destanı yazacak halk şairine 25 bin liralık bir ödül koymuştur. Ayrıca Bayram'ın diğer giderleri için de 25 bin liralık yardımda bulunmuştur. Bunlardan başka Bayram'a katılacak ozanlara, Turizm Derneği ve bazı kuruluşlarla altın madalyalar verilecektir.

Yarışma şiir, türkü, atışma ve muamma dalarında yapılacak, her dalda birinci, ikinci ve üçüncüler seçilecektir. Şimdiden Konya Turizm Derneği Başkanlığı'na Yurdumuzun çeşitli şehir ve köylerinden 100 den fazla âşik yarışmaya katılacağını bildirmiştir.

Konya Turizm Derneği Başkanı Konya Senatörü Şair Feyzi Halıcı, bu konuda şu bilgiyi vermiştir :

— Devlet Bakanı İsmail Hakkı Tekinel, Cumhuriyetimizin 50. yıldönümüne raslayan "8. Türkiye Âşıklar Bayramı"na büyük ilgi gösterdiler. Değerli bir tarihçi ve edebiyatçı olan Kültür Müsteşarı Mehmet Önder de Bayram'ın başarılı ve Cumhuriyetimizin 50. yılına lâyık bir şekilde geçmesi için maddî ve manevî her türlü yardımda bulundular. Şimdiye kadar Yurdumuzun her köşesinden 100'ü aşkın halk şairi Bayram'a katılmak üzere başvurdu. Jüri'de, memleketimizin tanınmış ve bu konuda yetki sahibi değerleri yer almıştır. 23—25 Eylül tarihlerinde ilk elemeler yapılacak, Büyük Jüri tarafından da 26—30 Eylül tarihleri arasında âşıklar derecelendirilecektir. Kültür Müsteşarlığı ile Derneğimizin müştereken tesbit ettiği Jüri'de Prof. Mehmet Kaplan, Ahmet Kabaklı, Gültekin Samancı, İhsan Hınçer, Osman Atilla Prof. Faruk Timurtaş, Necmettin Esin ve Mehmet Çınarlı yer almaktadır. Turizm Derneği bütün âşıklar'ın yol paralarını, yatacak ve yiyeceklerini üzerine almıştır. Şimdiden bütün halk şairlerine başarılar dilerim.

Çögür'ün İcad Edildiği Yer

HAKKINDA BİR İNCELEME

Yazarın : Etem Ruhi ÜNGÖR

İncelemenin yapıldığı yer: Kütahya'nın merkez "Çögürler köyü". Tarih: 20.5.1973
Anlatan kişiler : Muhtar Mehmet Sivri, Üye Kâzım Pınar, Üye Mehmet Can, Öğretmen Gülay Ersoy ve bir kısım köy halkı.

Evliya Çelebi, "Seyahatname"sinin bir yerinde (1) Sazşairlerinden bahsedip her çalgının bir mucidi olduğunu zikrederken: "Çögür" denilen sazın mucidi Germiyan Padişahlarından "Âlûde-i aşk-ı ilâhî Yakub-u Germiyânî" dir ki Kütahyada "Serkeş" bağlarında yatar. Bu saz, levendâne 5 kılı, tahta göğüslü, 26 perdeli, gövdesi büyük bir sazdır. Ekseri Yelçeri ocağına mahsustur." demekte ise de bazı yazarlar buna kendiliklerinden katmalar yaparak Çögür'ün Kütahya'nın "Çögürler Köyünde" icad olduğunu yazacak kadar ileri gitmişlerdir. Maalesef her yazının zamanla bir kaynak oluşu ile de asılsız bilgilerin gelecekte kötü sonuçlara yol açtığı bir gerçektir.

İşte bu incelememiz Çögür'ün Çögürler köyü ile olan ilgisi üzerine düzenlenmiştir. Çögürler köyü (2), Kütahya'ya 37 Km. (Tren yolu 30 Km. + Kara yolu 7 Km.) mesafededir. Nüfusu 1970 sayımına göre 514 (60 hane) dür (3). Kuruluşu tahminen 200 yıllıktır. Hayvancılık ve çiftçilikle geçinilir.

Köyün en yaşlı kadını 1302 doğumlu (87 yaşında) Hamide Tüfek, en yaşlı erkeği de 1317 doğumlu (72 yaşında) Rıza Duman'dır.

Köyün adının menşei : Köyün yeni kurulduğu yıllarda etrafı haraca kesen "Deli-başı" isimli bir eşkiyanın baskınına haber alan köy halkı baskından kurtulmak için köyün etrafında bol miktarda bulunan gelişmiş Çögür dikenlerinin arasına gizlenerek kurtulmuşlar ve bu sebepten köyün adı "Çögürler Köyü" (4). 20 yıl öncesine kadar bu dikenler köyde mevcut iken tarla hudut çiti olarak kullanılmak üzere çok miktarda kesildiğinden şimdi tükenmiştir.

Kütahya Çögürler Köyü (Ön plânda köy öğretmeni Gülay Ersoy (20. 5. 1973)

Halk Edebiyatımızda Bülbül

Yazan : Ali Esat BOZYİĞİT

Ansiklopediler *Bülbül*'ü şöyle tarif ederler :

"Ötücü kuşlar takımının karatavukgiller familyasından, güzel sesiyle ünlü kuş. Serçeden biraz daha ince yapılıdır. Uzunluğu 17 cm. dir. Sırtı pasımsı kızıl—gri karnı sarımsı—gri'dir. Kanatları yerine göre koyu kahverengiye ya da pasımsı kahverengi—kızıla benzer. Gagası sivri, ince, kanatları kısa, kuyruğu yuvarlakçadır. Dallardan çok, yerde sıçırarak dolaşır. Hızlı koşar. Böcek, kurtçuk ve böğürtlen tipinde meyvalarla beslenir. Sesinin güzelliğinden ötürü kafeslerde beslenir. İyi bakıldıkları takdirde yıllarca yaşar. İnsanlara çabuk alışır. Yuvasını ormanlara, bahçelere, parklara ve akarsuyu olan ağaçlık yerlere yapar. 25 kadar türü vardır. Başlıcaları, Ardç bülbülü, Nar bülbülü, Arap bülbülü, Nil bülbülü, Kızılgerdan, Mavigerdan, Kulaklı Bülbül, Çah bülbülü, Japon bülbülü v.s."

Arapça'da Hezâr, Farsça'da Andelîb ismiyle adlandırılan bu güzel sesli kuş, Dünya Edebiyatında olduğu kadar, Türk Edebiyatında da geniş yer tutmuştur. Muhtelif Türk şivelerinde Böberdek, Bübürdek, Keleşek, Kujulak, Ötlüğen, Sandıkaç, Sandulaç, Sanduvaç, Sındıraç, Sunduraç, Sayraç, Sayruğaç, Sayravçi gibi isimler alır.

Divan şairi, divan edebiyatının diğer unsurları gibi bülbülü de her zaman aynı kadro içinde alarak bir mazmun olarak kullanmıştır. Kendisine daima naz ve cefa eden Güle olan aşkıdan dolayı ötüşü ile figan eden bülbül, Divan şiirinde Şiringuftâr, Hoş nağme, Destân serâ, Kısâ-hân, Kısâ-gû, Bülbül-i Şeydâ, Bülbül-i Zâr, Bülbül-i Biçâre, Bülbül-i Nalân, Hezâr - Dastân gibi mazmunlarla yer alır.

Halk şairi ise bülbülü, daha serbest bir hayâl gücü ile işlemiş ve genellikle âşğın sembolü olmuştur. Tasavvufa meyilli şairler de, bülbülü ilahî aşkla yanan can veya ruhun timsali olarak ele almışlardır. Bülbül bu dünya ve ten kafesinin içinde, uzak kaldığı ezeli gül bahçesinin özlemi ile feryâd eder:

*Akıtıp çeşmimizden kanlı yaş
Feda edip yolunda can ü baş
Hakikat gülşeninde güle karşı
Gel ey bülbül güle efgan edelim*

ASKERİ xvii. yy

*Aşk-ı Haktan cûş edip derya gibi
Rütbe-i âlide hem anka gibi
Gülsitanda bülbül-i şeydâ gibi
Aşyân-ı lâmekândır seyrimiz.*

DERVİŞ HİMMET xvii. yy

*Solmadan bağın
Geçmeden çağın
Yakıp çırağın
Yandır ocağın*

*Gözün aç ey can
Hakkı gör âyân
Aşk oduna yan
Arttırıp dağın*

*Ey can bülbülü
Bulagör gülü
Lâmekân ili
Olsun durağın*

*Nur olup zâhir
Geldi mezâhir
Hakkıyla, âhır
Haktır durağın*

BURSALI İSMAİL HAKKI xviii. yy

*Gülşen içre bülbül-ü gülzar olan
anlar bizi*

*Sohbet ü fikr ü hayalî yâr olan
anlar bizi*

AZBİ xviii. yy

*Derdine düştüm Mevlânın
Zâr ederim Allah deyu
Bülbülyüm o gülşenin
Zâr ederim Allah deyu*

*Cana geçti derd ü elem
Bulmadım yareme merhem
Gülden ayrı bir bülbülem
Zâr ederim Allah deyu*

TEKİRDAĞLI FAHRİ xviii. yy

YUNUS EMRE'den başyarak Bülbül motifini şiirlerinde kullanmış Halk Şairlerimizden örnekler vermeye çalışalım :

*Bülbül niçin böyle feryâd edersin
Ötme bülbül ötme bağrım delindi*

18—22 Eylül 1973'te Ankara'da

FOLKLOR UZMANLARI YÜKSEK DANIŞMA KURULU TOPLANIYOR

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından Halk Danslarımız geniş çapta ele alınmıştır. Bu maksatla bundan bir müddet evvel Ankara'da yapılan Halk Oyunları Seçmeleri ilk adımı teşkil etmiştir.

Bu defa Bakanlık 18—22 Eylül günleri arasında Ankara'da bir "Folklor Uzmanları Yüksek Danışma Kurulu" toplamaya karar vermiş, bu alanda uzman olarak tanınan 21 kişiyi davet etmiştir.

Toplantıda müziği, kıyafetleri ve oyun türleriyle otantik mahalli halk dansları toplulukları, komple oyun toplulukları ve Devlet Halk Dansları Grubu'nun kurulması ile ilgili görüşlerle dilekler üzerinde tartışılacak ve gündemdeki bu konuların analizi yapılacaktır.

Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Tanıtma Genel Müdürlüğü'nün iyi niyetle ele aldığı konunun Yurdumuz için faydalı olması en büyük dileğimizdir.

I. ULUSLARARASI TÜRK FOLKLOR SEMİNERİ

(8—14 Ekim 1973, Ankara)

Cumhuriyetimizin 50 Yıldönümü vesilesiyle Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı tarafından hazırlanan I. Uluslararası Türk Folklor Semineri'ne yerli ve yabancı Türkolog—Folkloristler çağırılmıştır.

Seminer 8—14 Ekim 1973 tarihleri arasında bir hafta sürecektir. Daha sonra Seminer'de okunan bildiriler bir kitap halinde yayınlanacaktır. Seminer'in Türk Folkloru'na büyük katkıda bulunacağı şüphesizdir. Seminer nihayet Türk Folkloru'nun metodlu ve bilimsel şekilde ele alınmasını sağlayacaktır.

Bütün folklorcuların yıllardan bu yana özledikleri böyle bir imkân gerçekleştirildiğinden dolayı Kültür Müsteşarı ve Seminer Başkanı Mehmet Önder'i bu büyük başarısından dolayı tebrik ederiz.

T.F.A.

Solda : Kâzım Pınar, ortada : Mehmet Sivri (muhtar), sağda: Mehmet Can Çögür ağacı ile (20. 5. 1973)

Sadece etrafta tek—tük rastlanmaktadır.

Köyde hâlen hiç bir çalgı çalan yokur. Yalnız, Ali Kıyar (1892—1953) isimli bir köylünün 40 yıl kadar önce Bağlama çaldığı biliniyor. Daha eskiden de Davul çalan Veli Dayı isimli biri ile Zurna çalan Halil İbrahim isimli bir ihtiyar hatırlanıyor.

Köy ileri gelenlerinden hiç biri Çögür isimli bir çalgı işitmemişler.

Böylece görülüyor ki, musiki ile de pek ilgisi bulunmayan Çögürler köyünün Çögür'ün menşei olmasında en ufak bir delil yoktur.

Bir başka yazımda da Çögür'ün özellikleri hakkında yazılıp söylenenler ile benim edindiğim bilgileri karşılaştırmaya çalışacağım.

(1) Cilt I, S. 138

(2) Köye büyük şehirlere hiç kimse gelmediği gibi İstanbul'dan hiç kimse gelmemiştir.

(3) 1954'de Kütahyada Azot fabrikası yapıldığında yarı nüfus vilâyete göç etmiştir.

(4) Eski karayolları haritalarında ve DDY tarifelerinde köyün adı "Çekürler" olarak geçmektedir.

Varıp yâd illerde mekân tutarsın
Ötme bülbül ötme bağırm delindi
Öte öte üstümüzdən geçersin
Eski yeni yaralarım açarsın
Kanadın vardürür senin uçarsın
Ötme bülbül ötme bağırm delindi

A bülbül, âvâzın tâ arşa çıktı
Yine yanmışların bağırmı yaktı
Senin de yavrunu şahin mi kaptı
Ötme bülbül ötme bağırm delindi
Derviş Yunus bugün sen de mi uçtun
Acı deryâları öte mi geçtin
Aynılık şerbetin sen de mi içtin
Ötme bülbül ötme bağırm delindi.

★

Sen bunda garip mi geldin
Niçin ağlarsın bülbül hey
Yorulup iz mi yanıldın
Niçin ağlarsın bülbül hey
Karlı dağları mı aştın
Derin ırmaklar mı geçtin
Yârından ayrı mı düştün
Niçin ağlarsın bülbül hey
Hey ne yavuz inilersin
Benim derdim yenilersin
Dostu görmek mi dilersin
Niçin ağlarsın bülbül hey
Kal'âlî şehrin mi yıkıldı
Ya nâm u ârın mı kaldı
Gurbette yarım mı kaldı
Niçin ağlarsın bülbül hey

Gülistanlarda yaylarsın
Taze gülleri yaylarsın
Yavlak zarılık eylersin
Niçin ağlarsın bülbül hey
Uykudan gözün uyandı
Uyandı kana boyandı
Yandı şol yüreğim yandı
Niçin ağlarsın bülbül hey

N'oldu şu Yunus'a n'oldu
Aşkın deryâsına daldı
Yine bahâristan oldu
Niçin ağlarsın bülbül hey.

YUNUS EMRE

İşit âvâzımı ben de var idim
Uçup gitme bunda kona dur bülbül
Senin hûb nefesin kalbim evinde
Vücudum şehrinin donatur bülbül.

Konarsan güle kon, dikene konma,
Eski düşmanların dost olur sanma
Açıp o göğsünü hâre dayanma

Rakiplerin kasdı canadur bülbül.
Sultan oldur rahmeyeye kuluna
Tabip oldur derde derman buluna
Bönlük edip konma gülin dalına
Hârı var pençeni kanadur bülbül
Kuloğlu dembedem dolular içer
Kişi sevdiğine dîbâlar biçer
Bu dünyâ fânîdir tez gelir geçer
Bu bahçenin sonu fenâdur bülbül.

KULOĞLU

Çün garip garip ötersin
Yahşi söyler dilin bülbül
Âşıklara derd katarsın
Açıldıkça gülin bülbül.
Seher vaktinde cûş eyler
Aşkın gönlin hoş eyler
Bâde-i aşkı nûş eyler
Şakıdıkça dilin bülbül

Dolu sunar sana sâkî
Yüreğinde aşkın oku
Gel bizim bağlarda şakı
Uğradıkça yolun bülbül
Seher vaktinde coştukça
Bak dehânını açtıkça
Bahar eyyâmı geçtikçe
Perişandır hâlin bülbül
Yüzün sürünce yerlere
Hizmet eyledim pirlere
Der ki Ömer bu yerlere
Garip düştüm bilin bülbül.

AŞIK ÖMER

İki bülbül geldi tüyü yeşilden
Kepezini alamadım başından
Yayılırken ayrı düşmüş eşinden
Ötsem garip garip, varsam tutulmaz
Kimi yeri ala, kimi yeri sarı
Gün gibi batıyor, görünmez moru
Kepezi başında döğüyor yeri
Ötsem garip garip, varsam tutulmaz
Huri mi, melek mi bunun anası
Her bahçede gonca güller deresi
Cennet-i âlâdan çıkmış simâsı
Bunun soyu bu kuşlara katılmaz
Gündeşlioğlu'm Yaylalara çıkasın
Deste deste mor sümbüller biçesin
Mevlâm kanat vere, bile uçasın
Bir kuş için diyar diyar göçülmez.

GÜNDEŞLİOĞLU

Nafile zâr etme divane bülbül
Seher feryâdını öğrenmedin sen
Senin derdin ancak bigâne bir gül

Bahar evradını öğrenmedin sen
Hele sevdalığın yaza gelince
Devr-i gül mevsimi taze gelince
Akranın bulunmaz naza gelince
Aşkın muradını öğrenmedin sen
Çeşmin yaşı olur manend-i girdab
Nâle vü zâr ile çekersin azâb
Mihneti veş olma nafile harab
Derdin berbadını öğrenmedin sen

MİHNETİ

Seher vakti garip garip
Ötme bülbül, ötme bülbül
Yakışmaz şanına senin
Ötme bülbül ötme bülbül
Akıtma gözün yaşını
Koyverme yazın peşini
Terkedip gülin başını
Gitme bülbül gitme bülbül
Seher vakti et virdini
Münever eyle yurdunu
Benim derdime derdini
Katma bülbül, katma bülbül
Bihamdillah geldi bahar
Bak bir oldu ley ü nehar
Bencileyin vakt-i seher
Yatma bülbül, yatma bülbül.

Çilen tamam olmadıkça
Gülin sana gülmedikçe
Müşterisin bulmadıkça
Satma bülbül, satma bülbül
Kül olmuşum yana yana
Nûş etmişim kana kana
Ruhsatı'yi pek yabana
Atma bülbül, atma bülbül

RUHSATI

Yukarıdaki örnekleri çoğaltmak müm-
kündür. Ancak yerimizin darlığı sebebiyle
bu kadarla yetineceğiz.

Bülbül, atasözleri ve deyimlerimizde de
yer alır. Bunlara örnek olarak aşağıdaki-
leri gösterebiliriz:

Bülbül dalına kargalar kondu.
Bülbül gibi altın kafeste besledim.

Bülbül bu devran gider
Yel eser yuvan gider
Gurbet ilde ölenin
Evine figan gider

Beni dinden çıkarır
Sürmelenmiş göz ile

Bülbüller düğün eyler
Bilmem ki ne gün eyler

Bülbül geldi güz ile
Yârim ala göz ile

Ben feleğe neyledim
Bana bildiğin eyler

Bülbül gibi söylemek.
Bülbül gibi şakımak.
Kargayı bülbül diye satmak.
Dut yemiş bülbüle dönmek.
Bülbülün çektiği dili belâsı.
Bülbüle altın kafes zindandır.
Bülbülün yerini karga tutmuş.
Bülbüle güllük, kargaya ...luk yaraşır.
Bülbül ile karıncanın yoldaşlığı, softa ile
dervişin arkadaşlığı.
Bülbülü altın kafese koymuşlar, "ah va-
tanım" demiş.

Bu Atasözleriyle beyitler de yazılmış :
Bülbülü koysalar altın kafese
Gine özler, ister vatan demişler

MİR'ATI

Bülbüle yaptırırsam altından kafes
Yine eder âh ü enin vah vatan

GEDAYI

Etme ızar-ı hüner etmeğe âlemde heves
Bülbüle dâm-ı nâlân oldu lisaniyle kafes
AHMET PAŞA

Bülbülün sevgilisini gülin temsil ettiğini
yukarıda belirtmiştik. Diken, bülbüle,
yani aşığa cefa eden kötülük sembolü ra-
kip veya vuslat yolundaki engeldir. Karga
ise bülbülün yüksek duygularını anlama-
yan ham, cahil ve kaabiliyetsiz insanın
sembolüdür.

Bülbül, kelime olarak değişik konularda
kullanılır. Şöyle ki: Denizcilikte Büyük bir
palanga hattının ucunun bağlandığı halka
veya halattan yapılmış kasaya denir. El
işlerinde tülbentlerin kenarlarına geçirilen
oyaya bülbül dişi adı verilir. Baklava ha-
murundan yapılan bir cins tatlı da bülbül
yuvası adı ile tanılır. Ayrıca tasavvufta
Hazret-i Muhammede verilen sıfatlardan
biri olarak da geçer.

Halk şiirimizin en verimli ürünlerinden
olan Manilerimizde ise Bülbül çok kullanı-
lır. Bunlara da örnekler gösterelim:

Bülbül olsam güle ne
Turna olsam göle ne
Ben dedim yârim olsun
Bir yâr sevdim kime ne

Bülbül yuvada inler
Susar kalbini dinler

Benim kalbimde sensin
Senin kalbinde kimler

Tedbirde etme kusur
Takdir Hak'kın elinde

Bülbül ah ile öter
Ah ile ömrü biter
Dünyanın sonu ölüm
Ayrılık ondan beter

Bülbülüm reva bilmem
Dertliyim deva bilmem
Bana bir sevda geldi
Başımdan savabilmem

Bülbül dalda esniyor
Dal bülbülü besliyor
Senin o güzelliğin
Beni burda besliyor

Bülbül çimende öter
Çiçek dalında biter
Ölüm Allahın emri
Ayrılık ondan beter

Bülbülün yuvasından
Su içtim kovasından
Yine ballar akıyor
Ak göbek ovasından

Bülbülü herkes dinler
Sevdadan herkes inler
Bana yan gözle bakma
Bitsin artık bu kinler

Bülbül dalda gül yerde
Ördek yerde göl yerde
Felek bizi ayırdı
Her birimiz bir yerde

Bülbüle naz güle naz
Bülbül eyler güle naz
Öyle bir şehre vardım
Ağlayan çok gülen az

Bülbülü dağda koydun
Beni bu halde koydun
Dedin gider gelirim
Gözümü yolda koydun

Bülbülüm güle karşı
Göz yaşım sele karşı
İçin için ağlarım
Gülerim ele karşı

Bülbüle sordum seni
Ağlattın durdun beni
Pembe güle yakışmaz
Harman savurdum seni

Bülbül bana gül sana
Ne durursun gülsene
Ne de çabuk ayrıldık
Doymadı gönül sana

Bülbüller düğün eder
Bilmem ne zaman eder
Yâr yara kavuşunca
Düğünü o gün eder

Bülbül gülnün har olsun
İşin gücün zâr olsun
Bir güzele gönül ver
O da sana yâr olsun

Bülbül niye ötersin
Beni böyle üzersin
Senin gülnün dururken
Başka güle konarsın

Bülbül sevdalı kuştur
Sadası gayet hoştur
Ben yarimi bilirim
Ellerin sözü boştur

Bülbül şakır dilinde
Kemerini var belinde

Bülbülü dalda gördüm
Rakibi halde gördüm

Yukarıda halk edebiyatında örneklerini gördüğümüz bülbül, Tanzimat ve Servet-i Fünûn şairlerinden birkaçı tarafından da işlenmiştir. Yeni şairlerimiz bülbülü eskimiş bir motif olarak görmekte ve şiirlerin-

de yer vermemektedirler. Bu bakımdan yazımı KÂMÎ'nin bir beytiyle bitiriyorum :

Güle güş ettiremez, boş yere bülbül inler
Varak-ı mihr ü vefâyı kim okur kim dinler

İki bayram üç namaz
Beşin bir yerde gördüm

Bülbülün sadasına
Zikreder Hudâsına
Aşıklar boynun eğmiş
Yalvarır Mevlâsına

Bülbüller güle gelir
Ördekler göle gelir
O gül yüzü görünce
Dilsizler dile gelir

Bülbüllerin yası var
Şu gönlümün pası var
Zengin mala güvenir
Fakirin Mevlâsı var

Bülbül öter meşede
Gülyağı var şişede
Eller yarım dedikçe
Ben ağlarım köşede

Bülbül sever gül sever
Menekşe sümbül sever
Ne yapmalı bilmem ki
Göz görür gönül sever

Bülbülün hâre yangın
Pervanem nara yangın
Ayıplamayın beni
Gönül bir yâre yangın

Bülbülün rüyasına
Gül girer rüyasına
Bülbül güle âşıktır
Mecnun da Leylâsına

Bülbüller bağda gezer
Geyikler dağda gezer
Sağ yanında Fadîme
Eminem solda gezer

Bülbül güllerde öter
Otlar çayırdı öter
Seninki senin olsun
Benimki bana yeter

Beslenme Folkloru Üzerine :

Önemli Bir Yiyecek : Acı Soğan Üstüne

Yazan : Sıtkı SOYLU

Birçok meyve ve sebze, gerek maddî ve gerekse manevî yönden Türk Folklor'unda önemli yer işgal ederler. Bunlardan birisi ve belki de en önemlisi soğan'dır.

Zengin—fakir herkesin sofrasında eksik olmayan; kimilerimiz kokusundan kaçarken kimilerimizin O'nsuz yemek yemediği "Acı soğan"ın Folklor'umuzda çok yaygın bir yeri vardır.

Yayla—sahil, kıraç—taban her türlü iklim ve toprakta yetişen bu fukara katığı; insan—hayvan tedavisinde, halkın sanaka dediği manevî tedavi usullerinde, cin ve perilerden korunmada, atasözlerinde sık sık karşımıza çıkar.

Sadece Mut yöresinde yaptığımız folklor araştırmasında soğan; 13 Atasözü, 12 inanış — sanaka, 17 tedavi usulünde karşımıza çıktı.

Daha yaygın bir araştırmada çok daha ilginç konularla karşılaşmak mümkündür. Yaptığımız tesbite göre :

ATASÖZLERİ (DEYİŞAT) 'NDE :

1. Akşamdan sonra gelenin nasibi ya soğan, ya söğendir.
2. Malını yemiş de ölmüş mü var? Kes avrat bir soğan daha.
3. Sofu soğan yemez, bulsa kabuğunu komaz.
4. Helva gibi kabak, elma gibi soğan..
5. Soğan dikmedim acısını çekmedim.
6. Soğan yemedimki, ağzım koksun
7. Soğanın acısını yiyen değil, doğrayan bilir.
8. Sonrasına soğan doğra
9. Soyulup soğana dönmüş
10. Kuru yavan acı soğan
11. Soğan erkeği
12. Soğan başlı
13. Soğanın cücüğü, gâvurun biciği.

DEYİŞAT—SINANGI (İNANIS)'DA :

1. Lohusa ve çocuğuna nazar değmemesi için : Kırmızı krebe (Çok ince ipek kumaş) Soğan, sarımsak, yumurta kabuğu sarılıp, lohusanın baş ucuna asılır.
2. Lohusaya al basmaması için : Bir elek içine soğan, ayna, Kur'an-ı Kerim ve çuval-

dız konur, hastanın odasında yüksekçe bir yer veyahut ta kapı giriş yönündeki musandiraya konur.

3. Lohusa albasmasından bayılırsa : Soğan kesilerek koklatılır.

4. Lohusaya albasmaması için : Makasın ucuna bir soğan sokulup, hastanın başucuna asılır.

5. Lohusa ve kırkçı çıkmadık çocuğu cinlerden korumak için : Kapının üstüne bir soğan ve hayvan kemiği asılır.

6. Nazardan korunmak için : Soğan, çörekotu, sarımsak kabuğu bir çıkına sarılıp çocuğun elbisesine dikilir.

7. Çocuklu kadının Umma'dan dolayı göğsü şiştiği zaman : Soğanla ekmek içi karıştırılır. Haberi yokken sırtına bir yumruk vurulur ve korkulu halinde kendisine yedirilir.

8. Ekin ekilmeden önce mahsülün bereketli olması için : İlk saçılacak tohuma soğan katılır.

9. Harman savrulmazdan önce: Çeç'in atılacağı yere kuru eşek pisliği ve soğan çatılır, buğday bunların üzerine savrulur.

10. Güneş battıktan sonra ödünç olarak soğan verilmesi : İyilik getirmez.

11. Hasta hayvanın ölmemesi için : Başının üzerinden üç kere soğan kabuğu ve ekmek dolandırılır.

12. Dalak büyümesinde : Hastanın karnına bir ekmek senidi konur ve üzerinde baltayla soğan kıyılır.

HALK TABABETİNDE :

1. Solucan hummasında : Soğan suyu içirilir.
2. İyileşmeyen yaraya (Kesikten meydana gelenler) : Pişmiş soğan ve püse sarılır. (Püse, çam sakızının çıranın yakılarak eritilmiş haline denir)
4. Dolama hastalığında; Soğan, tatlı hamur ve katran püsesinden yapılan macun sürülür.
5. Bıçak ve benzeri kesik yaralarına : Tuz ile soğan sarılır.
6. Çıbanı işletmek için. Soğan börtletmesi (Külde pişirilmesi) sarılır.
7. Çukıklarda meydana gelen bere ve şiş-

Ishak Sunguroğlu

Yazan : Ali Rıza ÖNDER

Ishak Sunguroğlu

18 Mart 1888'de (5 mart 1304 Hicri) Harput'ta doğdu. Yemen'de 1904 yılında şehit olan mülâzimievvel (üsteğmen) Abdülhamit Hamdi Efendi'nin oğludur. Sunguroğulları (Zıngırlılar) diye anılan "Sungurlu" ailesindedir. 1894'te başlayarak üç yıl süre ile Kayabaşı'nda Hacı Yusuf'un kızı Eco Hoca'da ve sonra 1899'a kadar Cevheriye Medresesindeki Kâmilzade Hafız Tefik Efendi mekteplerinde ilköğrenimini yapmıştır. 1900 yılında kazandığı sınavla Elâzığ'daki Askerî Rüştiyeye kaydedildi. Dört yıl burada okuduktan sonra okulu iyi dereceyle bitirdi. 1905-1907 arasında Elâzığ Mülkiye İdadisinde üç yıl okuyarak pekiyi dereceyle diploma aldı. Bir aralık Kâmil Paşa Medresesi'ne kaydolunarak Müftü Kemal Efendi'den beş altı ay kadar ders almıştır.

Öte yandan, dayısı Hacı Kerim Efendi'den ticaret usullerini öğrendi. Daha sonra devlet hizmetine girmeyi uygun bulmuş ve 1908'de Elâzığ İstinaf Mahkemesi kalemin-

lere : İncecik kıyılmış ve sade yağda pişirilmiş soğan sarılır.

8. *Dizanteriye tutulan hastanın karnına* : Soğan ve katrandan yapılan bulamaç, de ve yünü içine konularak sarılır.

9. *Sancılı hayvana*: Soğan yedirilir.

10. *Kasıği ağrıyan çocukların ağrıyan tarafına*: Soğanla susam dövülerek sarılır.

11. *Kulak ağrısında* : Külde pişirilmiş soğan tereyağı içinde tekrar pişirilir ve süzülen suyu kulağa damlatılır.

12. *Siğil'e* : Külde pişirilmiş soğan sarılır.

13. *İşlemeyen yaralara* : Soğan ile püse karıştırılarak yapılan merhem sarılır.

14. *Zatürri'e'de*: Soğan kabuğu kaynatılıp suyu hastaya içirilir.

15. *Mide ülserinde*: Külde pişirilmiş soğan yedirilir.

16. *Dolamaya* : Pişirilmiş soğan sarılır.

17. *Sıtma hastasına*: Soğan yaprağı, zeytin yaprağı ve defne yaprağı tütüsü verilir.

de mülâzım (aday) olarak işe başlamıştır. Sırasıyla, 1909'da 225 kuruş aylıkla İstinaf Mahkemesi ikinci kâtipliğine atanmış, 1910'da zabıt kâtipliğine, 1912'de müddei-umumilik kâtipliğine yükselmiştir. Bu arada ek görev olarak 19 mart 1912'den 18 kasım 1917'ye kadar Harput Nümune İpti-aisi resim ve beden eğitimi öğretmenliği yapmıştır.

Daha sonra meslek değiştirmiş, 11 Mayıs 1914'ten itibaren üç ay vilâyet encümen kaleminde çalışmıştır. Birinci Dünya Savaşı çıkınca askere gitti. 23 Temmuz 1916'da bedel vererek askerlikten ayrılmıştır. Aynı yılın ağustos başından 18 Kasım 1918 gününe kadar Elazığ Vilâyet Mübaya Komisyonu veznedarlığında bulundu. Bu tarihte görevinden çekilerek ağabeyi Hacı Kerim'in kurduğu aile şirketinde ticaretle uğraşmaya başladı. Şirketin temsilcisi olarak İstanbul'a gitti. Ortaklığın dağılması üzerine Elâzığ'a döndü. Bir daha dönmemek üzere, 1922 yılında yeniden İstanbul'a geldi ve yerleşti.

Sungurlooğlu, İstanbul'da komisyon ve ticaret işleriyle meşgul oldu. 1931 yılında evi yandığından yeniden memuriyete dönmek zorunda kaldı. 7 Mart 1935'ten 18 ekim 1946'ya kadar İstanbul Belediyesi Darülaceze Müessesesinde muhasebe ve dahiliye memurluklarında 56 lira aylık ücretle çalıştı. 18 Ekim 1946'da yüz lira ücretle Konservatuvar Ayniyat Mutemetliği-

ne naklen atandığından görevinden çekilerek belediyeden ayrıldı. Bu arada 1937 ile 1917 arasında iş saatleri dışında Beyoğlu Halkevi Muhasebe Müdürlüğünde çalıştı. Daha sonra Beşiktaş Belediyesi Evlendirme Memurluğuna atanmış ve 1947 ile 1954 arasında yedi yılı aşkın bir süre bu görevde bulunarak 5600 çifti evlendirmiştir. 1954 de yaş haddinden emekliye ayrıldı.

Sungurlooğlu'nun yazı ve yazı merakı Askeri Rüştiyede öğrenci iken başlamıştır. Gençliğinde okuduğu "Hazan Yaprakları" adlı kitap okuma hevesini kamçulamıştır. Askeri Rüştiyede kitabet (yazı) hocası Harput'un ünlü şairlerinden Abdülhamit Hazmi'den, İdadide ise Müdür Halit Safa'dan ders almıştır. Harput'un tanınmış şairi Hacı Hayri'nin yazılarını defterine yazmış ve sanat çalışmalarında bundan çok yararlanmışır. Daha sonra İstinaf Mahkemesi Başkâtibi edip ve fazıl Kâmilzade Ahmet Ferit Efendi'den ve arkadaşı Çırpazade Ali Haydar'dan, askerliğinde ise Tümen Kumandanı şair Muhittin Mekki'den usul ve talim göyerek feyz almıştır. Ağabeyi Hacı Kerim Efendi'nin evinde yapılan toplantılarda bilimsel konuşmalara katılmıştır. Tanınmış şair ve ediplerin seçme şiirlerinden ve yazılarından 400 sayfalık bir mecmua meydana getirdi. Uzun hayatı boyunca üç kez kütüphane kurmuştur.

Elazığ'da Spor Klübü, Gençler Cemiyeti, Bilgi, Dirlik dernekleri, Türk Ocağı, Kızılay gibi kurumlarda kurucu ve yönetici olarak çalışmıştır. Siyasi parti yönetim kurullarında da görev almıştır. İstanbul'da Elazığ Lisesinden Yetişenler Cemiyetinin Yönetim Kurulu Başkanlığı yıllarca üzerinde kalmıştır. Gençliğinden beri yazdığı şiirleri, destanları, taşlamaları vardır. Kendi görüşüne göre düzyazıları manzum yazılarından daha başarılıdır.

Yüksek Mimar olan M. İmer adında bir oğlu ile ev hanımı olan bir kızı vardır. Teşvikiyede Kâğıthane Caddesinde oturmaktadır.

Kitapları : 85 yaşındaki bu genç ruhlu araştırmacı, "Harput Yollarında" adlı dev eserini tamamlamakla uğraşmaktadır. Bu kitabın ilk cildi 1958'de, yayımlanmıştır, 390 sayfadır. İkinci cildi 1959'da yayımlanmış olup 560 sayfadır. 1961'de yayımlanan üçüncü cilt ise 384 sayfa tutmaktadır.

Dördüncü cilt 355 sayfa olup 1968'de basılmıştır. Beşinci cildi dizilip basılmak üzere basımevime verilmiştir. Altıncı cilt üzerinde son çalışmalarını yapmaktadır.

Birinci ciltte, Harput hakkında derlenmiş temel ve genel bilgilerle tarih ve coğrafyası, eski eserler, nüfusu ve haritası yer almaktadır. İkinci ciltte, kültür hareketleri, okullar, azınlık okulları, bilginler, ozanlar, komutanlar ve başka alanlarda yetişmiş kişiler tanıtılmaktadır. Üçüncü ve dördüncü ciltlerde ise ikinci ciltteki konulara devam olunmakla beraber Harput ve çevresinin zengin folkloru incelenmektedir. Bu alandaki başlıca konular şunlardır:

Aile tarihleri, görenek ve gelenekler, eski Harput'la ilgili geniş ve ayrıntılı bilgiler. Müzik folkloru, uzun havalar (mayalar ve hoyratlar), türküler, halk oyunları (kalkan kılıç, halaylar, üç ayak, modern üç ayak, horum, çayda çıra, tamzara, Arap oyunu, gelin oyunu, şevkirma, müzikli oyunlar (Elâzığ Zeybeği, Urum Kızı, Deve oyunu, Cirit), eğlence oyunları, çocuk oyunları, edebiyat folkloru, atasözleri, deyimler, teşbihler, dua ve beddualar, küfürler, fıkralar, efsaneler, küçük hikâyeler, tanımacalar (bilmeceler), matallar (masallar), dil folkloru, kuş dili, giyim ve benzerleri.

Dördüncü ciltte ise, aile kavramı, evlenmeler, düğünler, düğün alayları, meşhur düğünlerin hikâyeleri, lohusalık, hastalık, ölüm, cenaze törenleri, mezarlıklar, kabir ziyaretleri, sünnet düğünleri, kirvelik, din anlayışı, ramazan ve bayramlar, eğlenceler, hacca gidip gelmeler, yaz bahçeleri, kış geceleri, avcılık, cülus ve velâdet şenlikleri, Meşrutiyet anıları, göz değmesi, Harput'un delileri, gibi konular üzerinde doyurucu bilgiler verilmiştir.

Beşinci ve altıncı ciltler henüz basılmamıştır. Sungurlooğlu bu çalışmalarına 1948 yılında başladığını, Harput'la ilgili ilk yazılarını Elâzığ'da çıkan TURAN gazetesinde yayımladığını, İstanbul kitaplıklarında ve Başbakanlık Arşivinde uzun süre uğraştığını ve yirmibeş yıllık bir çalışma sonunda bu altı cildi ortaya çıkardığını, 29 Ocak 1973 günlü belgesel mektubunda bize anlatmaktadır.

Ayrıca dergimiz Türk Folklor Araştırmalarında da çeşitli yazıları çıkmıştır.

Ölümlle İlgili Gelenek ve İnanışlar

Yazan : Dr. Mehmet TUĞRUL

(Derleme T. 22. 8. 1942. Bilgi verenler Köyün yerli halkından 67 yaşında Fatma Cın, 65 yaşında Raşit Coza, 34 yaşında Ayşe Kayıhan).

Mahmutgazi köyünde hastalık ve ölüm hallerinde halk arasında sıkı bir dayanışma ve yardımlaşma vardır. Köyden bir kişi hastalanırsa, yakın komşu ve akrabadan başlayarak, bütün tanıdıklar hatır sormaya ve şifa dilemeye giderler. Hastaya çorba, hoşaf, süt, yoğurt, meyva gibi şeyler götürülür. Hastanın durumu ağırlaşınca artık onu hiç yalnız bırakmazlar. Başında devamlı bekleyenler bulunur.

Ölüm gerçekleşirse, ölünün bedeni soğumadan gözleri kapatılır. Çenesi bir tülbentle bağlanır. Üzerindeki giysiler çıkarılıp yastığı alınır. Çıplak olarak yatağa uzatılır; kolları, bacakları düzgün duruma getirilir ve üzeri örtülür. Bedeni soğur ve katılaşırsa bu işler yapılamaz.

Köy halkı cenazeye "ölü" der. Ölünün gömülmesi için acele davranılır. Namaz vaktinin gelmesi beklenmez. Eğer hasta akşam ya da gece ölmüşse zorunlu olarak sabaha kadar beklenir. Bu bekleme sırasında ölünün yakınları ağlaşırlar. Konu komşu onları teselli edici sözler söylerler. Ölü ile ilgili anılar canlandırılır. Olayı duymayan yakınlarla haber ulaştırılır.

Ölüyü gömme işi şöyle yapılır:

Köy halkından birkaç kişi ölünün boyunu bir iple ölçerek mezar kazmaya giderler. Mezarın derin ve bol olması gerekir. Bu nu anlatan bir türkü de vardır:

*Mezerimi derin kazın bol olsun
Etrafında lüle, sümbül, gül olsun
Ben ölürssem arkadaşlar sağ olsun...*

Mezarın derinliği için kabul edilen ölçü, ayakta duran bir kişinin göğüs hizasına kadar olmasıdır. Bu kadar derinliğe inildikten sonra kibleye gelen yanın dip kısmı, cenazenin rahatça yatırılabilceği kadar, yan tarafa doğru oyulur. Bu oyuntu-

ya "sapma" denir. Mezar kazanlar herhangi bir ücret almazlar.

Bir yandan mezar kazılırken bir yandan da cenazeyi yıkama hazırlıkları yapılır. Yıkama işi, ölenin evi önündeki avluda yapılır. Bir kazanda su ısıtılır. "Teneşir tahtası" ve "sal" camiden alınıp getirilir. Teneşir tahtası, ölüyü üzerine yatırıp yıkamak içindir. Alçak bir kerevet biçimindedir. Sal ise bir çeşit tabuttur. Önde ve arkada ikişer kolu vardır. Bu kollardan tutularak cenaze daha kolay taşınabilir.

Cenaze evden dışarı çıkarılmadan önce, bulunduğu odanın kapı eşiğinde günlük yakılır. Kefeni biçilir. "Devir" i sürülür. Kefen, beyaz bezden olur. Birçok kişiler önceden kefenliklerini alıp hacca gidenler aracılığı ile Mekke'deki zenzem suyuna batırıp hazır ederler. Devir sürme işlemi, reşit iken ölenler için yapılır. Bu işlem, ölünün kılmamış olduğu namazlar, tutmamış olduğu oruçlar karşılığında dağıtılacak parayı sanki katmerleyip çoğaltmaya yarayacaktır. Birkaç imam, karşılıklı oturup "veheptü, kabultü" diyerek, bir çıkın içindeki parayı elden ele devrederler. Böylelikle her verilip alınışta paranın bir kat arttığı farz olunur. "Alt üst parası" denilen bu para, sonunda imamlara ve fakirlere dağıtılır. Birçok kişiler daha sağlıklarında bu parayı hazırlayıp sağlam bildikleri bir kişiye emanet ederler.

Ölen erkekse cenazesini imam yıkar; kadınsa köyde ölü yıkayıcı kadın vardır, o yıkar. Yıkama işinde kullanılan life "Fatma Ana saç"ı denir.

Yıkayıcı, önce cenazeyi taharetler; sonra aptes aldırır; daha sonra lifi sabunlayıp ölünün bedenini üç kez yıkar. Suyu başka bir kişi döker. Ilık su ile yıkamak gereklidir.

Yıkama işi yapılırken kefen getirilip içine kına ve çiçek serpilerek hazır edilir. Cenaze kefene konur. Baş ve ayak ucuna kefenden kesilmiş şeritler bağlanır.

Kefenleme işi bir halının ya da kilimin

üzerinde yapılır. Sonra bu örtü ile cenaze sarılır. Ölü reşit kişi ise, tabuta konulmadan önce imam orada hazır bulunanlara sorar:

— Ey cemaat, merhumun mü'min ve müslim olduğuna şahadet eder misiniz?

— Ederiz.

— Merhumun âbit ve zâhit olduğuna şahadet eder misiniz?

— Ederiz.

— Merhuma hakkınızı helâl eder misiniz?

— Ederiz.

Bu soru cevap bittikten sonra imam: "Merhumun ruhuna fatiha!" der. Fatiha okunur ve cenaze sala (tabuta) yerleştirilir. Mezarlığa omuzlarda taşınarak götürülür. Cenaze alayına katılan herkes taşımaya istekle yardım eder. Alaya yalnız erkekler katılır. Kadınlarla çocukların cenaze ile birlikte mezarlığa gitmesi âdet olmamıştır. Cenaze evden götürüldükten sonra, yıkama işinde kullanılan kaplar ters kapatılır ve üzerlerine birer taş konur. Bu taşlar bir süre öylece kalır.

Mezarlığın dış yanındaki düzlükte musalla taşı vardır. Cenaze namazı orada kılınır. Cenaze, sağ yanı kibleye gelmek üzere musalla taşına konur. İmam namazı kıldırdıktan sonra (ölü reşit kişi ise): "Ey Cemaat, merhumu nasıl bilirsiniz?" diye sorar. Onlar da: "İyi biliriz, Allah taksiratını affetsin" diye karşılık verirler.

Cenaze, sarılı bulunduğu kilimle birlikte mezara indirilir. Kilimden çıkarılarak "sapma" denilen kısma, başı batıya, ayakları doğuya gelmek üzere, yerleştirilir. Sağ yanı üzerine yatırılarak yönü kibleye döndürülür. Kefenin iki ucundaki bağlar çözümlenir. Sapmanın ön kısmı, kerpiç dayamak suretiyle kapatılır. Kerpiçlerin üzerine bir miktar ot serilir. Böylelikle cenazenin toprak altında sıkışması önlenir. Daha sonra mezar toprakla doldurulur. Yerinin belli olması için de üzerine tümsek yapılır. Baş ve ayak ucuna birer kerpiç dikilir. Bu kerpiçlere kefenin baş ve ayak uçlarından çözümlenmiş olan şeritler sarılır. Mezarın üzerine bir ibrikle su dö-

külür. Topraklama işine herkes az çok yardım eder.

Gömme işi bitince imam bir dua okur. Dua sonunda "fatiha!" der. Kabir başında bulunanlar fatiha okuduktan sonra ölünün yakınlarına dönerek: "Hüküm Allahın" derler ve mezarın başından hemen ayrılırlar. Ölü reşit kişi ise imam kabir başında kalıp telkin verir. Bu telkin, o akşam mezara gelip birtakım sorular soracak olan "sorucu melekler"e verilerek cevapları ve ahret ödevlerini ölüye hatırlatmak içindir.

Yeni gömülen ölüyü sırtlanların mezarından çıkaracağına ve sırtlayıp götürüleceğine inanılır (2). Sırtlanın sırtının tekne gibi oyuk olduğu vardır. Ölüyü böyle bir saksıya katran doldurulup mezarın baş ucuna konur.

Mezara su dökmek için kullanılan ibrik eve götürülmeyip camiye bırakılır. Ölünün sarıldığı kilim veya halıyı da camiye götürüp seren aileler vardır.

Cenazenin gömülüşünden birkaç gün sonra bir perşembe veya pazar günü helva pişirilir ve birer parça yufka ekmeğine sarılarak komşulara dağıtılır. Buna: "ölünün ağız toprağını almak" denir. Bir süre sonra da etli bulgur pilavı ve çörek yapıp dağıtılır. Buna da "hayır etmek" denir.

Ölümden sonraki elli ikinci gece, ölünün eti kemiğinden ayrılacaktır. Bu ayrılmanın kolay ve rahat olabilmesi için geceleyin mezar başına gidilerek belli bir dua okunur. Hali vakti yerinde olan aileler, ölen yakınlarının kabrine yazılı taş diktirirler. Taşlar mermerdendir; Çal ilçesinin Bekilli köyünde (şimdi bucak merkezi) yaptırılır. Yazılı taş diktiremeyenler, mezarı âdi taşlarla çevreleyip kaybolmasını önlemeye çalışırlar. Ölülerin Tanrı rahmetinden yoksun kalmaması için mezarın üstü açık bırakılır, taşla ya da betonla kapatılmaz. Mezarın üzerine mavi süsen çiçeği dikilir. Bu çiçeğe köyde "sursal" denir. Bahar gelince köyün mezarlığı mavî renklerle donanır.

İnanışa göre, perşembeyi cumaya bağlayan gece ruhlar gelip aile ocağının damına konarlar. Bu ruhların huzur içinde bulun-

Ayı İle Tilki Masalı

Derleyen : Numan KARTAL

Bir varmış bir yokmuş, evvel zamanda Tanrı'nın kulu çokmuş. Pire berber, deve tellal iken, ben anamın anasının anasının beşiğini tıngır mıngır salları iken bir ayı ile bir tilki arkadaş olmuş. Yedikleri armutla bal, konuştukları dostlukla canmış.

Dostluklarının ilerlediği bir zamanda, varmışlar Hindistan'a. Derken dönmüşler ülkelerine. Bülbülü altın kafese koymuşlar da ah vatan demiş, bizim ülkemiz gibisi de yok diye söylemişler. Sonra tekrar yola koyulmuşlar, az gitmişler uz gitmişler, dere tepe düz gittikten sonra bir değirmene varmışlar. Oturmuşlar, hoşsohbetle bulunmuşlar. Ayının çışı gelmiş, kalkıp helâya gitmiş. Helâdan bir de bakmış ki, üzüm bağları yemyeşil, üzümler sapsarı, sanki bal akarmış. Dönüşte tilki kardeş demiş, şurada üzümler var, gel gidelim, biraz olsun yiyelim.

Gitmişler üzüm bağına, dalmışlar oğuluna. Çıkmış ayı bir asma ağacının tepesine, tilki oturmuş altına. Ayı üstünden koparıp yermiş, arkadaşı tilkiye de koparıp vermiş. Ama uzun sürmemiş yemeleri. Çoban sopası elde, sahibi çıkagelmiş belde. Tilki tırıs kalkmış, kaçarken sırtına sırtına dermiş. Bağın sahibi de elindeki sopasını ayının sırtına sırtına vurur durmuş. Dayak yiye yiye güç bela yere inmiş ama sırtına gene dayak yemekten zor kurtulmuş.

Sonunda kaçmayı başarmış, uzaktan kısı gülerken zevkten dört köşe olan tilkinin yanına gelmiş. Tilkiye içi burkularak söylenmiş.

— Olmaz arkadaş demiş. Dostlukta arkadaşını bırakmak var mı?

Tilki kahkahayı basmış. Ayı bu sefer kızmış. Öfkeyle :

— Arkadaşlık bu mu, hoşafa döndüm, senin beni kurtarmak için çabalıyacağına, canını kurtarışına tanık oldum. Üstelik, bağın sahibine sırtına sırtına diye akıl hocalığı ettiğine tanık oldum. Şimdi de utanmadan gülüyorsun demiş. Bu arkadaşlığın daha fazla süremeyeceğini belirtmiş.

Tilki gayet sakin, gülmeyi kesmiş. Arkadaş demiş, keyfimden gülmedim, arkadaşlığımıza ihanet etmedim. Canımı kurtarmak için kaçtım. Kaçmasaydım seni kurtaramayacak, üstelik senin gibi dayak yiyecektim. Hem sonra ben bağın içindeyken sırta sırta demekle sırtına vur demek istemedim, bağın arkasındaki sırta doğru kaç demek istedim demiş. Ardından ilave etmiş.

İş bilen kılıç kuşananındır.

Anlatan : Osman Emir, *Kuşça Köyü* 1958).

malı için evde dirlik düzenlik olmalıdır. Fakirlere yardım edilmeli; yetimler, kimsesizler korunmalı; dilenciler boş çevrilmemelidir. Zaman zaman aş pişirilip geçmişlerin ruhuna değsin diye dağıtılmalıdır. Bu hususa özellikle kadınlar çok dikkat ederler.

Ramazan ve kurban bayramlarının arifesinde ikinci namazından sonra erkekler doğruca mezarlığa giderler. Herkes, dünyadan göçmüş yakınlarının mezarlarını ziyaret eder, bildiği duaları okur. Eskiden okulun hafta tatili perşembe öğleden sonra ve cuma günü idi. Perşembe günleri okul

tatil olunca çocuklar mezarlığa giderler ve çiçek götürüp kabirlere korlardı. Bu âdet yavaş yavaş ortadan kalkmıştır.

(1) Mahmutgazi köyü Denizli ilinin Çal ilçesine bağlıdır. Fazla bilgi için bkz. Mehmet Tuğrul — Mahmutgazi Köyünde Halk Edebiyatı, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1969, s. 1 - 33.

(2) Bölgede sırtlan bulunmadığına ve köy halkı sırtlanı hiç görmediğine göre, bu inanç kökü çok derinlerde olsa gerektir.

Yunus Emre Üzerine Bir Makale, Bir Kitap

Yazan : Fuat ÖZDEMİR

Son yıllarda Yunus üzerine araştırmalar gittikçe yoğunlaştı. Öyle ki, kısa aralıklarla iki-üç Yunus kitabı birden çıktı. Bu, gerçekten sevindirici bir durumdur. Çünkü, Yunus'a verilen değeri gösterir. Bu eğilimler, eğer içten olursa yararlı olur; yoksa Yunus nedeniyle kendi adından bahsetmek yada yeni savları (iddiaları) kabul etmeyen saplantı düşüncelerini tekrarlamak onu, iyice karanlıklara gömmek demektir.

İşte biz, bir okuyucu olarak sayın Prof. Faruk Timurtaş'ın bir makalesi ve bir kitabı üzerinde durmak istiyoruz. Önce makalesini ele alalım : (9 Haziran 1972 tarihli Tercüman gazetesi). Sayın Timurtaş şöyle diyor makalesinde:

"Sonra 82 yaşında öldüğü kabul edilip ölümünün 650. yılında hatırası tâziz edilen, bütün şirlerinde sevgiyi, barışı, birliği telkin eden bir şair nasıl "eylemci" olur. 82 yaşında eylemci bir kimse nerede görülmüştür?"

Görüldüğü gibi sayın yazarın düşüncesi çok açık; ona göre, 82 yaşına gelmiş birinin yaşı geçmiş, işi bitmiştir, artık Devlet işleriyle uğraşmak bu yaştaki adama yaksaktır sanki. Böyle kesin yasalar var mı bilmiyoruz? Oysa, tarih öyle düşünmüyor, İşte iki örnek: Köprülü Mehmet Paşa sadrazamlığa getirildiği zaman 75 yaşında sağlam ve dinçti. Bu yaşlılığına rağmen, devletin yönetiminde çok etkili olmuştur. İstese, o yaşta her türlü eyleme girerdi. Yine Osmanlı Devletinin 54. şeyhülislâmı Mirza Mustafa Efendi (1630—1720) birtakım eylemlere katıldığı için 85 yaşında 3. Ahmet tarafından Trabzon'a sürüldü. Demek ki, bu gibi olaylarda yaş önemli değildir. Öyleyse, böyle kesin yasalar yoktur; zaten tarih de böyle yasalar kabul etmiyor.

Makalesinden sonra şimdi de kitabını inceleyelim: (Yunus Emre Divanı, Tercüman Gazetesi, 1001 Temel Eser Serisi, şubat 1972). Makale ve kitabını bir arada almamızın nedeni, ikisi arasındaki düşünce ayrılığını göstermektir. Şöyle ki, makalesinde: "Yunus'un Karamanlı olduğunu ileri

sürenler varsa da, dayandıkları delil sağlam değildir." diyen sayın Timurtaş, kitabında: "Yunus Emre'nin Sarıköylü veya Karamanlı oluşu böylece hâlâ çözülememiştir. Bu nokta karanlık ve şüpheli kalmaktan kurtulamamıştır." (s. 15), demekle Karaman'ın ağırlığını kabul etmiştir kanımızca. Zaten, giderek kamuoyunun düşüncesi de bu yana gelişmektedir. Çünkü, onu, efsaneler değil, belgeler isbatlamaktadır.

Timurtaş, yine kitabının önsözünde şöyle diyor: "Yunus Emre Divanı bugüne kadar hep edebiyatçı ve edebiyat tarihçisi zatlar tarafından hazırlanmış bulunmaktadır. Halbuki onun bir dilci, bir filolog gözüyle düzenlenmesi gerekirdi. Bunun mânâsı Yunus'un şirlerinin devrinin hususiyetlerine göre, en doğru şekilde tespit edilmesi demektir" (s. 10). Evet, sayın Timurtaş'ın görüşü yerindedir; dilcilerimiz de işlemedir Yunus'u, Kendisi de kitabında bunu uygulamak istemiştir. Ama, yine önsözde: "Yunus Emre Divanı'nın bu neşri, elbette ilmî bir neşir değildir. Geniş halk kitleleri gözönünde tutularak hazırlanmıştır" diyor (s. 11). Acaba sayın yazar çelişkiye düşüyor mu? Bilimsel bir yayın olmayıp, halk için yazılan bir kitabın dili halkın anlayacağı biçimde olmaz mı? Madem ki geniş halk kitleleri gözönüne alınmış; dil konusunda da eski söyleniş değil, yeni söyleniş yer verilmeliydi. Halk dilci değil ki 14. yüzyılın dilini anlansın. Evet, sözlük var ama, her an sözlüğe bakmak da okuyucunun zevkini kaçırır. Ancak çok eski, değişme olanağı olmayan sözcükler sözlüğe alınmalıdır. Örneğin: geldüm, ışk, irdi, yir, iy, tuyan, turan, it, to-ludur gibi sözcükleri, geldim, aşk, erdi, yer, ey, duyan, duran, et, doludur biçiminde yazmak daha yerinde olurdu sanırız. Ancak, böylece halk için yazılmış olurdu. Bu örnekler daha da çoğaltılabilir, biz ancak bir kaç tanesini aldık. Böyle olunca da ne bilimsel, ne de halk için yazılmış oluyor. Diğer yönden, şirlerin yazılış biçimlerine bakalım: kitaptaki şirlerin tümü gazel biçiminde yazılmış. Acaba Yunus, divan şairi mi yoksa halk ozanı mı? Bizim bildi-

Gemerek Türküleri

III

Derleyen : Mehmet Güner DEMİRAY

SILA TÜRKÜSÜ

Zalim gurbetlikte büktü belimi
Mevlâm gurbetlikte koyma yolumu
Bu hasretlik yok eyledi özümü
Silaya doğru çek, çek kara tiren.
Durma kara tiren yürü gidelim
Geriye bakıpta yâri görmedim
Kader böyleymiş kime ne deyim
Silaya doğru çek, çek kara tiren .
Harmanında düvenine taş olsam
Parmağında yüzüğüne kaş olsam
Şu yalan dünyada yâre eş olsam
Silaya doğru çek, çek kara tiren.

(Eğerci köyünden alınmıştır.)

KÖMÜR GÖZLÜ

Durmadan akıyor Eğerci özü
Anadan sürmeli yârimin gözü

ğimiz halk ozanıdır. Bu durumda kullandığı nazım biçimi de "dörtlük" olacaktır elbette. Gazel biçiminde olan şiirleri fazla değildir. Divan şairleri bile bu tip musamat gazellere rağbet göstermezken, nasıl olur Yunus gibi bir halk ozanı şiirlerinin tümünü böyle yazar.

Yunus'un şiirleri hem ulusal, hem de islâmî özellikler taşır. Ama, islâmî özellik taşıması onu Divan şairi yapmaz. Hatta, Yunus Emre'nin Divan Edebiyatı özelliklerine uyarak söylediği gazel biçimindeki şiirler tamamen Halk Edebiyatı'nın etkisini taşır. Böyle olunca da, hece ölçüsüyle olan şiirleri gazel biçiminde yazılamaz; ancak, aruz ölçüsüyle yazdığı şiirler gazel biçiminde yazılabilir. Böyle olan şiirleri 4 müstef'ilün kalıbına uyar. Oysa, şiirlerinin çoğu hecenin 8+8=16, 7+7=14 kalıbına uygun düşer. Hiç değilse, hece olanlar dörtlüklerle, heceye uymayanlar beyit biçiminde verilseydi, Yunus'un şiir özelliklerini tanımak daha kolay olurdu. Örneğin:

**Biz bu yoldan üşenmedük erenlerden usanmaduk
Kimseyi yavuz sanmaduk her ne ider kolmaş ider**

Sılada ağlaşır dört tane kuzu
Gel gayri silaya gel kömür gözüm.
Boyunca giymişsin kara kumaşı
Gözümünden akıttın kan ile yaşı
Sılada geziyor herkesin eşi
Gel gayri silaya gel kömür gözüm.
Gine mi unuttun o gül sözünü
Yolum düşse varsam görsem yüzünü
Acıttın, ağlattın cahil özümü
Gel gayri silaya gel kömür gözüm.

(Eğerci'den alınmıştır)

MÜBAREK OLSUN

Bir şahin uçurdum kale taşından
Değirmenler döner gözüm yaşından
İnsan vaz geçer mi öz kardeşinden
Kardeş bayramımız mübarek olsun.
Kara tiren düdüğ çaldı yürüdü
İçerimde yağ kalmadı eridi

beyti (s. 70, sayı 43) şöyle yazılabilir di herhalde:

**Biz bu yoldan üşenmedük
Erenlerden usanmaduk
Kimseyi yavuz sanmaduk
Her ne ider kolmaş ider**

Zaten gazel biçiminde olan şiirler, halk tarafından da güç okunur. Hele, ilâhi biçiminde tekkelerde okunması daha da güç olur. Ancak, 7 ya da 8 hece ölçüsüyle oldukları zaman topluluk tarafından kolayca söylenir.

Yine, sayın Timurtaş, Yunus'un hiç bir tarikata mensup olmadığını kesin olarak söylemektedir (s. 31). Bu görüş bizce kesin değildir. Anadolu halkının Moğollar tarafından ezildiği bir dönemde onun yalnız kaldığını sanmıyoruz. Bugün artık, Yunus'un Mevlevî olduğu gerçeklik kazanmaktadır (bkz. Raif Yelkenci, Hayat Tarih Mecmuası, yıl 1972, s. 9, 10, 11; yıl 1973 s. 12)

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Timurtaş'ın Yunus Emresi, ya bilimsel olmalıydı, ya da tümüyle halkın anlayacağı bir biçimde. O zaman daha yararlı olurdu.

Dertli gönül gurbet elde çürüdü
Ana bayramınız mübarek olsun.
Kar mı yağar memleketin dağına
Güneş vurmuş bahçesine bağına
Ölen ölmüş selâm söylen sağılara
Ana bayramınız mübarek olsun.

Mevlâm izin verse olsam silacı
Kuşların feryadı zehirden acı
Bayramda düğünde ağlama bacı
Bacı bayramınız mübarek olsun.

(Çepni'den alınmıştır)

OY

Ocağa çatmış tasını o yâr
Beni netsin eşini bulmuş oy..
Ah aman ihtiyar hatırmı yıktı yâr oy
Ayn onbeşi gibi yamacıma çıktı yâr, oy.
Merdiven basak basak o yâr
Çıkma yukarı yasak oyy..
Salıden emir gelmiş oy yâr
Kızlara koca yasak oyy..
Ah aman ihtiyar hatırmı
yıktı yâr
Ayn onbeşi gibi yamacıma
çıktı yâr

(Ağcaşar köyünden alınmıştır)

SEVDİĞİM HEY

Ara ver hey dağlar n'olur ara ver
Götür selâmımı nazlı yâre ver
Eğer nazlı yârim evde yok ise
Kahirli kahirli valideme ver.
Ortaköy üstüne atın postumu
Bilmiyorum ahbabımı dostumu
Benim vadem yârden evvel yeterse
Açık koyun mezarımın üstünü
Yüce dağ başına germiş urgamı
Yâr üstüne çekmiş ipek yorgamı
Sağ olurda silamıza gidersek
Anam babam çifte kessin kurbanı.

(Çepni'den alınmıştır)

ALLI TURNAM

İğdeli köyü içinde nam salmış zengin
bir adamın kızını, kapısında çalışan yakı-
sıklı delikanlı kaçıtır. Sığınacak yer arar-
lar. Kimse âşıkları evine alamaz. Kurtu-

luşu Çukurova'da bulurlar. Pamuk tarla-
larında çalışırlar. Fakat yaylâ gülü Çu-
kurova'nın sarı sığına dayanamaz, sit-
maya tutulur, öür. Bir de yavru bırakmış-
tır. Delikanlı alır yavrusunu kucağına, dü-
şer yayan—yapıldak silanın yollarına.

Adana'dan çıktım doğrulttum yolu
Öter benli turaç tatlıdır dili
Sehile dayanmaz yaylânın gülü
Allı turnam kalk yaylâya gidelim.
Küleğe çıktım da kalesi belli
Külekte oturan bir ağa yollu
Tekir'in yaylâsı tomurcuk güllü
Allı turnam kalk yaylâya gidelim.
Ayva Beği her dağların koçağı
Ciğerime vurdu hançer bıçağı
Yeni Handa olur yaylâ çiçeği
Allı turnam kalk yaylâya gidelim.
Bozantı'da akar akar bulanır
Hındık'ında çok güzeller sultanır
Mengen dağı hayli zaman dokenir
Allı turnam kalk yaylâya gidelim.
Fındık'ıynan Cevizli'nin arası
(Hacı) Ahmetli'nin bereketli sulası
Ondan ileri de Payam Deresi
Allı turnam kalk yaylâya gidelim.
Bulduruca çıktım yaylâmız yakın
Sağına soluna hamaylı takın
Önünde Ereylî kendini sakın
Allı turnam kalk yaylâya gidelim.

Gök Deresi önü ovalar düzler
Karahisardadır alışkın sazlar
Yavaşın yazı da haramı gözler
Allı turnam kalk yaylâya gidelim
İncesu'yun gerileri dağ imiş
Çevre yanı lâle sümbül bağ imiş
Karasu'da sökün kuşu çok imiş
Allı turnam kalk yaylâya gidelim.
Kayseri'den beri Berdi Gölünden
İslâm Çayırından Lâle belinden
Palas ovasından Sultan Hanından
Allı turnam kalk yaylâya gidelim.
Geçeyidim şu Burhan'ın özünden
Çekinelim şu Çepni'nin düzünden
Kurtların Kaya'dan, Yörük Özünde
Allı turnam kalk yaylâya gidelim.

Konargamız Karababa konalım
İğdeli'den bir güzel de soralım
Mekânımız Karababa konalım
Allı turnam kalk yaylâya gidelim.

(Çepni'den alınmıştır.)

Bize gelen KİTAPLAR

● Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı : *"Kültür ve Sanat"*. 1. sayı, Haziran 1973, üç aylık dergi. İçinde Milli Kültürler ve Türk Kültürü (M. Önder), Anadolu Medeniyetleri Müzesi (R. Temizer), Ziya Gökalp ve Halk Kültürü Kavramı (Prof. M. Kaplan), Osman Hamdi (R. Epikman), Selçukluların bir şifa yurdu (Prof. S. Ünver), Mimar Koca Sinan (Prof. A. İnan), 1972 de Türk Gravür Sanatı (M. Asher), Ulusal Tarihimizde geleneksel imarcılığımızın zirveleri (C. M. Altar), Atatürk'ün saygı ile andığı öğretmeni (H. R. Öymen), Türkiye ve turizm (Dr. T. Akişlu), Mimarlık ve insan (A. Turani), Türk el işleme motifleri (B. Diker), Oxford'da bir mecmua (Prof. Ş. Elçin), Selçuklu Devri figürlü plastiklerinden bir örnek (Dr. M. Sözen), Estetik değerler (Prof. İ. H. Baltacıoğlu), Anadolu'da Halı—Kilim demek (M. Önder), İskandinavya Memleketlerinde plastik sanatlar (A. Kaptan) ve Devlet Tiyatrosu (H. Kurtuluş) başlıklı yazılar yer almıştır. Renkli resim ve tablolarla. 34x24 Cm. boyunda, 116 sayfa, 20 lira.

● Sıtkı SOYLU : *"Karacaoğlan"*. Rivayetler ve gerçekler. Yaşadığı çağ, Yaşantısı, Karacakız, Karacaoğlan'ın Makamı, Mezhebi, Evliyalığı, Dilek ziyareti, Yağmur duası geleneği, Bir gelenek ve mezar geçeği, şiirlerinden örnekler. Mut Turizm—Tanıtma Derneği yayını, 24 x 17 boyunda. 26 sayfa, 1 lira.

● Tahir Kutsi MAKAL : *"Karacaoğlan"*. Hayatı, şiirleri, yararlanılan kaynaklar, sözlük ve yayınevi'nin önsözü. Şiirler 8 bölümde verilmiştir. Aşk şiirleri, gurbet şiirleri, güzellemelemler, öğütler, sosyal konular, tabiata bakış, Tanrı yolunda, yiğitlemeler. Toker Yayınları, 100 Büyük Edip, 100 Büyük Şair dizisi, No. 8. 19x13,5 boyunda, 200 sayfa, 10 lira.

● Saim SAKAOĞLU : *"Beybörök Hikâyesinin Bayburt Rivâyeti"*. Türk Kültürü Araştırmaları Yıllığı, Yıl 3—4—5—6, 1966—1969 (Basımı 1973), Ankara. Ayırbasım. 24x16 boyunda, 22 (160, sf. dan 180.

sf. ya kadar) sayfa.

● İstanbul Maarif Kitaphanesi : (Önsöz: Naci Kasım) : *"Tam ve Tekmil Yunus Emre Divanı"*. Sanatı, hayatı, tarikatı, şiirleri, alfabetik dizin, sözlük. İstanbul Maarif Kitaphanesi, Halk Şairleri Serisi: 1. Yeni ilâvelerle 1972 yılı baskısı. 20x13,5 boyunda, 414 sayfa, 15 lira.

● Sadeddin Nüzhet ERGUN : *"Karacaoğlan"*. Hayatı ve Şiirleri, yeni ilâvelerle. 1971 yılında, 20. baskısı. Bibliyografya, hayatı, eserleri, şöhreti ve tesiri, koşmalar, semailer, ek şiirler, zeyil, 9. baskıda yapılan ilâveler, şiirlerin dizini, genel fihrist. Halk Şairleri Serisi: 9. 20x13,5 boyunda, 400 sayfa, 10 lira.

● Necati YENİCE : *"Gerçekleşen Hayal"*. Şiirler. İsteme adresi: Necati Yenice, P.T.T. arkası, Siverek. 16x11,5 boyunda, 40 sayfa, 350 krş.

● Enver TUNÇALP : *"Mevlâna Sevgisi"*. Şiirler. İsteme adresi: P.K. 225, Yenisehir—Ankara. 16x12 boyunda, 64 sayfa, 5 lira.

● Ertuğrul DÜZDAĞ (Baskıya hazırlayan) : *"Barbaros Hayreddin Paşanın Hatıraları — Gazavât-ı Hayreddin Paşa"*. 1. cilt. Barbaros Paşanın hayatı. O zamana kadarki Türk denizcilik tarihi, Türk denizcilerinin kullandıkları gemi çeşitleri, eserin yazma nüshaları ve yayına hazırlanış şekli. Tercüman 1001 Temel Eser: 14 üncü kitap, 19,5x13 boyunda, 296 sayfa, 10 lira.

● Ertuğrul DÜZDAĞ (Baskıya hazırlayan) : *"Barbaros Hayreddin Paşanın Hatıraları — Gazavât-ı Hayreddin Paşa"*. 2. kitap. Abdullah'ın hayınlığı, Ganimet gelen altmış tunç top, Göbekli Burç'un alınışı, Cezairin yaptırılması ve İspanya Kırallığı'nın ahvaline dair bölümler ile Hayreddin Paşa'nın son günleri; ayrıca kitap hazırlanırken faydalanılan eserler bibliyografyası, sözlük ve İstanbul Üniv. Kütüphanesinde Türkçe Yazmalar Bölümündeki 2639 numaralı Gazavât-ı Hayreddin Paşa nüshasından 20 sayfalık tıpkıbasım.

Olaylar ve Destanlar :

Konya'da Kadıpaşa Olayı ve Yakılan Destanlar

Yazan : Selçuk ES

Her Miletin tarihinde birçok olaylar gelip geçmiştir. Osmanlı Devleti tarihini de incelediğimiz zaman birçok kanlı olaylara tesadüf ederiz.

Bu gibi hadiseler daima başkentlerde değil bazen yurdun çeşitli yerlerinde de olmaktadır. Ne yazık ki o mahallin ismi, birkaç mevki düşkününün meydana getirdiği ayaklanma ile, masum ve cahil bir kısım kitleyi arkasında sürükleyerek kısa zamanda etrafı yakıp, yıkması, kesip asması ve yağma etmesi sonucunda tarihe kötü olarak geçer. Kurunun yanında yaş ta yanar. Bunun sonucu o yer birçok kalkınma hamlelerinden mahrum bırakılır.

Yıllarca evvel Konya'mızda meydana gelmiş Kadı Abdurrahman Paşa veya kısaca *"Kadı Paşa"* olayı vardır ki, bu incelendiği zaman şahsî kin, öç alma amacile birçok masumun canına kıyılmış, kan dökülmüş olduğu anlaşılır.

Kadı Paşa olayını çocukluğumda duydum, fakat bu hususta geniş bilgi elde olmadığından, menkibe halinde dinlerdim. Cevdet Paşa tarihindeki kısmı üstad Afif Evren *"Konya Folklor Demeti"* kitabında kısmen ele almış, kendi incelemelerini de ilâve ederek 1945 yılında yayınlamıştı. Bundan daha evvel 1928 senesinde Konya

Tercüman 1001 Temel Eser: 15 nci kitap. 19,5x13 boyunda, 288 sayfa, 10 lira.

● Ayla ORAL : *"Dönüşü Olmayan Yol"*. Şiirler. Hisar Yayınları : 13. P. K. 501, Ankara. 19x13,5 boyunda, 62 sayfa, 8 lira.

● Nuşin KAVUKÇUOĞLU : *"Engin Deniz"*. Şiirler. Eflâton Yayınları: 12. P.K. 36, Fındıklı — İstanbul, 18,5x12 boyunda, 64 sayfa, 10 lira.

● Muzaffer UYGUNER — Hilmi TURNER : *"Tecim, Maliye, Sayışmanlık ve Güvence Terimleri Sözlüğü"*. Türk Dil Kurumu Yayınları: 370. TDK ve Yazarların sunuş yazıları, 3002 terim, bibliyografya (kaynakça), fransızca ve ingilizce dizinlerle eski terimler bölümleri. 20x14 boyunda, 418 sayfa, 25 lira.

Babalık gazetesinde "M. Zeki" imzasile Haziran ayının 26—27 ve 28 günleri devam eden "Koç Bekir Ağa" isimli incelemede geniş bilgi verilmiştir. İlk eserde bazı kısımlar değişik olup destan olarak Konyalı Koca *Âşık Şemi*'nin olayı bizzat içerisinde yaşamış ve bu konuda bir destan yazmış olması dolayısıyla olay aydınlanmıştır.

Bu vesikalardan sonra bu hususta en ciddi ve yorucu çalışma hemşehrimiz sayın Muzaffer Erdoğan tarafından yapılmıştır. Üç kaynaktaki değişik yerleri işaretlemek suretile konuya açıklık getirmeye çalışacak sonunda Şem'i'nin divanı'nı sunacağım.

Kadı Abdurrahman Paşa 1160 (1747) senesinde Antalya'nın İbradı ilçesinde doğmuştur. Bazı yazarlar Alâiye (Alanya) de doğduğunu bildiriyor ise de, aşağıda verilecek bilgi üzerine bunun yanlış olduğu kolayca anlaşılacaktır.

Babası, çevresinde Büyük Şih diye tanınan müderris Mehmet Efendi olup, Dedesi Ali Beydir. Ali Efendinin babası Osmanlı Efendi isminde bir zat olup, bu da Oruç bey namında bir zatın oğludur.

Oruç Ali Bey'in babasının ismi tesbit olunamamıştır. Bu zat Yavuz Sultan Selim zamanında Türkistan'dan göç etmiş, Musul civarında geçici olarak (Mikar) köyüne yerleşen bir Türk büyüğü'dür. Bu zat Yavuz Sutan Selim ile Mısır Seferine iştirak etmiş, dönüşte padişah'dan müsaade isteyerek ve onun izinile Teke Sancağı (Antalya) civarında yaylak kurmasına müsaade edilmiş, bu müsaade ile İbradı ilçesinin yerini beğenerek oraya yerleşmiştir.

Kadı Abdurrahman Paşa oldukça iyi derecede tahsil görmüş, ilk memuriyeti Konya Kadılığı olmuştur.

Paşa Konya'da bulunduğu sırada halktan rüşvet almış, halka zulüm etmiş olduğundan ikiyüz imza ile Saraya şikâyet edilmiş neticesi Kayseri kadılığına nakledilmiştir.

Paşa Kayseri'de görev yaptığı bu sıralarda Bozkır ilçesinde maden emniyeti yapan amcasının oğlunu zorbalar öldürmüş, ailesine tasallut edilmiştir. Bu işleri yapan o sırada Bozkır'da türemiş olan Altıparmak

çetesidir. Bu olaya canı çok sıkılan Abdurrahman Paşa o sıralarda henüz vezirlik rütbesi almadığından Efendi denilirdi. İşte Abdurrahman Efendi adı geçen olay üstüne devrin padişahı Üçüncü Selim'den zorbalari temizlemek için müsaade istemiş, aldığı müsaade ile Kayseri'den Bozkır'a gelerek üç ay gibi kısa zamanda burada asayiş düzeltmiştir. Diğer vesikada Paşa'nın Kadılıktan istifa ederek Seydişehir'e geldiği, burada istediği müsaade ile iki tuğlu vezirlik rütbesi tevcih edildikten sonra Bozkır'ı basarak amcası oğlunu öldürenleri derhal yakalattırarak astırdığı ayrıca birçok kimseleri de öldürttüğü belirtilmektedir. Bir kayıta Mirmiranlık rütbesinin bundan sonra verildiği belirtiliyor. Bu rütbeden ayrı olarak Bozkır maden emniyeti ile İçel (Mersin) mutasarrıflığı da tevcih edilmiştir. Sicili Osmanî'de 1219 (1803) senesinde meydana gelen bu olaylardan söz konusu edilmiyor. Sicili Osmanî'de Paşa'nın 1801 yılında maden emini olduğu belirtiliyor, Vezirlik bundan altı ay sonra verildi, deniliyor. Vezirlik rütbesi verilmesinden kısa süre sonra Konya Valiliğine tayini çıkıyor. Bozkır maden emniyeti de mirmiranlık rütbesi verilerek oğlu Abdullah Bey geçiyor.

Abdurrahman paşa Konya'da altı sene valilik yapmıştır. Bu süre içerisinde halktan rüşvet aldığı ve halka zulüm ettiği devrin Adana valisi Sait paşa tarafından saray'a duyurulmuştur, zamanın padişahı Dördüncü Mustafa, Paşa'yı Konya valiliğinden azlederek yerine Şamlı Ragıp paşa'yı tayinen göndermiştir. Bu olaydan kısa süre sonra İstanbul'da Kabakçı Mustafa ayaklanması olmuş, Abdurrahman Paşa'nın hazırladığı ve Nizamı Cedit'in ilk çekirdeğini teşkil eden beşbin kişilik yeni nizam askerle İstanbul'a gelerek Alemdar Mustafa Paşa ve Rusçuk âyanı safında yer almıştır. Ayaklanmayı bastırdıktan sonra ikinci defa Konya'ya vali olarak tayin edilmiştir. Bu tayinin devrin derebeylerinden Karaosmanoğlu tarafından yapıldığı bir kayıta belirtiliyor. Zira Karaosmanoğulları hiç kimsenin sivrilmesini istemezlerdi, deniliyor.

İkinci defa Konya Valiliğine tayinen gelen Abdurrahman Paşa'ya halk karşı ko-

yuyor, Çayırbağı'nda şehire sokmayacaklarını bildiriyorlar, Paşa, oyunla gece Konya kale kapılarını açtırarak şehire giriyor, Ramazan ayında bulunduğu için birkaç gün sonra Konya ricalinden ikiyüz kişiyi iftara çağırıyor, bu davete 160—180 kişi gidiyor. Fakat gidenler birbirlerini görmeden ayrı odalara alınarak oracıkta boğdurulup, çukurlara atılıyor. Halka zulüm etmeye başladığı gibi, evvelce aleyhine imza koyanlardan intikamını almış oluyor.

Konya halkı Abdurrahman Paşa'nın bu intikam siyasetine karşı ayaklanıyor. Esraf'tan Koç Bekir Ağa'nın etrafına toplanarak Paşa'nın üzerine yürüyorlar. Vaziyetin kötü olduğunu anlayan Abdurrahman Paşa derhal askerlerini toparlayarak Şerafettin Camii'ne sığınıyor. Üç gün çarpışıyor, nihayet Koç Bekir Ağa'nın aracılığıyla Paşa adamlarını alarak camiden çıkıp gidiyor. Ilgın'a geldiği sırada Tekeli Mustafa diğer bir kayıta Tekeli Süleyman Efendi ismindeki aşiret beyi, Abdurrahman Paşa'yı öldürüyor. Paşa daha evvel kardeşini öldürdüğünden Aşiret Bey'i ona karşı intikam besliyormuş, deniliyor ise de, sayın Muzaffer Erdoğan'ın yazısında Kadı paşa İstanbul'a geldiği zaman Yeniçerilerin Alemdar Mustafa Paşaya karşı ayaklandığını görerek, görünmeden Rumeli'ye geçiyor, izini gaip ettiriyor, 1222 (1806) senesinde İbradı'ya gizli girerek konağına yerleşiyor. Bu kayıta İbradı'da oturan Tekeli Mustafa isminde bir aşiret beyi kardeşinin intikamını almak üzere Padişah İkinci Mahmut'tan Kadı Paşa'nın idam fermanını getiriyor. Bunu haber alan Kadı Paşa akrabasından bir kaç kişiyi yanına alarak İbradı'nın Zilan köyü dolayında bir mağaraya saklanıyor. Tekelioğlu bunları orada yakalayıp İbradı'ya getirmiş, 1223 (1808) senesi zilhiçce ayının onuncu günü Paşa'nın konağında hepsinin boyunlarını vurdurmuş, bu defa ferman almadan paşanın oğlu Abdullah Paşa ile müderris Mehmet Efendi'nin de başlarını ertesi gün kestirerek bütün mallarına el koymuş, Cesetlerini İbradı kabristanına gömdürmüştür. Abdurrahman Paşa'nın başı İstanbul'a gönderilerek üç gün Saray kapısında halka gösterilmiştir.

Paşa'nın İbradı'daki konağında öldürül-

düğü odanın duvarlarında kan izleri uzun süre kalmış Konağın 1305 (1889) senesinde yanmasile herşey ortadan kalkmıştır.

Paşa'nın oğlu ile Müderris Mehmet Efendi'nin fermansız idamları Saray tarafından duyulunca İkinci Sultan Mahmut evvelce verdiği ölüm fermanına peşiman olarak Kadı Paşa'nın bütün mallarını torunu Abdurrahman Paşa'ya geri verdimiş, İstanbul'a çağırarak Kapucubaşılık rütbesi tevcih etmiş, Tekeli Mustafa'nın da idamını zamanın Konya Valisi Çarhacı Ali Paşa'ya fermanla bildirterek öldürtmüştür.

Kadı Paşa Konya'da vali bulunduğu sırada 1803 senesinde bugünkü Arslanlı Kışla'yı, Konya Hükümet konağı olarak inşa ettirmiş. Halk şehire uzak diye kabul etmemiş, kışla olarak kalmıştır.

Kadı Paşa olayı hakkında eldeki vesikalara dayanılarak verilen bilgi burada bitmektedir. Şimdi bu olayı bizzat yaşamış olan Konya'mızın değerli halk şairi Aşık Şem'i'nin bu hususta yazdığı destanı inceleyelim:

KADI PAŞA DESTANI

*İptida Konya'ya olunca kadı,
Konya'yı hep kırmak oldu muradı.
Ta o günden tuttu manav inadı,
Tekebbürlük etti uydu şeytana.*

*Karlar mahkemeye çaldılar taşı,
Hükümetten düştü kibrinden nâşi,
Külâhçı Al'i'yi cemaat başı,
Dediler olmuştun ana hasmane.*

*O sükile etti büyük yemini,
Gitti vardı oldu "Maden emini".
Titretmek isterdi bunca zemini,
Ekin yakan, ulaşmazdı harman'a
Çün harap eyledi "On iki kaza",
Yaradan olur mu bu işe rıza,
İki tuğ alınca meza mameza,
Yararlık gösterdi "Âli Osman'a".*

*Biraz yürük çeri başına derdi,
Sanki peyda etti, bir büyük ordu,
Akgöl'de İsmail bazarın kurdu,
Suikast eyledi azmetti hane.*

*Bir iyice nizam verince canlı,
Ta Sille'ye düştü yarısı canlı,
Girince Konya'ya kalbi perkinli,
Durdular Konya'lı merdi, merdane.
Çoktan düşünürdü Konya'ya bir renk,
Gelince çarşnya attırdı, tüfenk,*

*Allah, Allah deyi çekildi gülbank,
Akli kesti yine geldi imana,
Ezelden Konya'nın var'idi namı,
Derdi ki Konya'ya verem nizamı,
Eğer olmasa idi mektebler, cami,
Bakaydın meydana, akacak kana.
Bir öğle vaktinde kavga kuruldu,
Bu işe Konya'lı pekçe sarıldı,
Gerçi bizden beş on yiğit kırıldı,
Ecel geldi baş ağrısı bahane.*

*Kırkdört saat oldu bu cenk ü cidal,
Ağaları bilsen hep Rüstemi Zal,
Allah ocağna vermesin zeval
Ağzlarını açdı, saldı duman'a.
Yoldaşlar hep metres etti üleşi
Biz de böyle olur arslan güreşi,
Var indi elinde tahtın taşı,
Biraz tuluk hazır eyle katrana.*

*Hacı Bektaş küçüğüydü ocaklı,
Askerini bozdu iki bıçaklı,
Dahi onbin yiğit var idi saklı,
Binde biri çıkmadıydı meydana.
Ocaklı çağırdı daim Allah yar,
Yardımcımız olsun ol gani settar,
Cihan'da var mıdır sen gibi gaddar,
Kursun attı mektebdeki sibyanı.*

*Gerçi bizden yiğit var zayi olan,
Namı şanımdır halka yayılan,
Seni koyuverdik burdan reyilen,
Brakma döşegin Konya'dan yane.
Minareye çıktı senin soytarm,
Deliklere düştü hep manavların,
Yok mudur zerrece namus ve ârin,
Şimdi döndü faka düşmüş sıçana.*

*Daim hiyanetlik fikri hayali,
Konya'ya kem bakan bulur zevali,
Lisanında halkın ırzile mali,
Anı havaletti gayrı Yezdan'a.
Bu cenge Hazreti Mevlâna geldi,
Şemsi Tebriz'iyle beraber oldu,
Yer yüzü büsbütün melek'le doldu,
Sığısamaz oldu halk bu cihan'a.*

*İnkisar eyledi kürsü'de vaiz,
Bak indi manav yanına kalmaz,
Kapandı camiler kılınmaz namaz,
Mâzinler çıkmadı üçgün ezana,*

*"Nizamı Cedid'e vardı ta elin,
Her nereye varsan ordan koğuldun,
Kaldı'da bu zurna ile davulun,
Sıklımadan haber salan "Ferman"a.
Bu kavga yiğidin adını seçdi,
Hezaran yiğitler serinden geçti,
Dediler Şem'i'ya yâ şükür kaçdı,*

Hele bak gidiyor kocacihana.

Destanın sonunda Kocacihan'ın, Afif Evren'in kitabında belirttiği gibi Hocacihan olması ihtimali vardır. Konya'nın kuzey batısında dört kilometre mesafede bir köydür.

Aşık Şem'i Şerafettin camii kuşatılması yapılan savaş'ta KadıPaşa ile Koç Bekir Ağa'yı aşağıda sunacağımız destanile ne güzel konuşturuyor:

Bekir Ağa der ki ey Kadı Paşa,
Şimdi oyununla çıktın mı başa,
Eğer yiğit isen çıkıncı dışa
Cenk edelim senin ile bir zaman.

Kadı Paşa der ki değilsin dengim,
Benim bu âlemdede var mıdır rengim,
Hiç kıyas götürmez bilirsün cengim,
Dön git vızın ile eyleme heman.

Bekir Ağa der ki ağalarım var,
Birini koyversem beş ordu bozar,
Kelleni istedi huzuunu ahzar,
Sana necat yektur ey Abdurrahman.

Kadı Paşa der ki mülük idim ben,
Ben Konya'yı yerken nerde idin sen,
Doldurdum altınla üç tane mahzen,
Harç ederim bu inada bir zaman.

Bekir Ağa der ki hey yüzü kara,
Taş attın Hazreti Molla Hüncâr'a,
Elime geçersen çekerim dara,
Seyrettiririm üleşini bir zaman.

Kadı Paşa der ki gel git buradan,
Sonra seni kaldırıyorum aradan,
Eğer fırsat verir ise yaradan,
Arpeker Konya'yı ederim viran

Bekir Ağa der ki ben (Otuzbirim) (1)
Ocaklı beyninde tuğsuz vezirim,

Pençesi kan saçar alıcı şirim,
Nerde cenk edersen benimdir meydan.

Kadı Paşa der ki ben de toplar çok,
Sende bu aletin hiçbirisi yok,
Senin başındaki hep çoluk, çocuk,
Sonra cümlesini bırakın kurban.

(Bekir ağanın söylediği bir kıta noksan)

Kadı Paşa der ki bende var deli,
Kılınc kabzasına koydular eli,
Sen gibi düşmana demezem beli,
Eğer ister isen hak işte meydan.

Bekir Ağa der ki delin ne köpek,
Öyle cadı'ki yollama görek,
Belli olur meydan kurulunca cenk,
Çıksın küçük Ahmet, hem kavas Osman.

Kadı Paşa der ki oğlum geleydi,
Şakir benim ile bile olaydı,
Kapu kethüdam da haber salaydı,
Böyle eylemezdim tedbirde noksan.

Bekir Ağa der ki genceden kaçdın,
Güya kanatlandın göklere uçtın,
Şimdi "Tekeli"nin eline düştün,
Doldurun kafan ya ot, ya saman.

Kadı Paşa der ki tükendi cevab,
Gözüme İbradı göründü yab, yab,
Kırdım askerimi benittin harab,
Şaştım hey ağalar bu nasıl hicran.

Bekir Ağa der ki kaçırıldık hayfâ,
Hamdolsun kapandı hem çeşmi adâ,
Deyince bakalım âşık Şems'i'ya,
Söyle bu dâvadan hoşça bir destan.

Başka bir halk şairi de Kadı Paşa'nın
ağızından şöyle söylemiştir.
Sarayım yıkılırsa yine yaptırırım,
Mihinin yerine altın çaktırım,

(1) Yeniçeri Otuzbir ocağına kayıtlı.

Yıllık abonesi : 30,
altı aylık abonesi : 15

liradır.

Yurt dışı senelik abone :
\$ 4, £ 1.5, DM 12

**TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI**

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir.

Dizgi ve baskı:
Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 49 74

(TÜRK) HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

**yalnız
değilsiniz**

TÜRK TİCARET BANKASI'nın

GARANTİLİ ÇEKLERİ

DAİMA YANINIZDADIR

SUBELERİMİZ SİZİ BEKLİYOR

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**

AKBANK

(Folklor : 105)

(Folklor : 106)

(Basın : 60039 — 107)

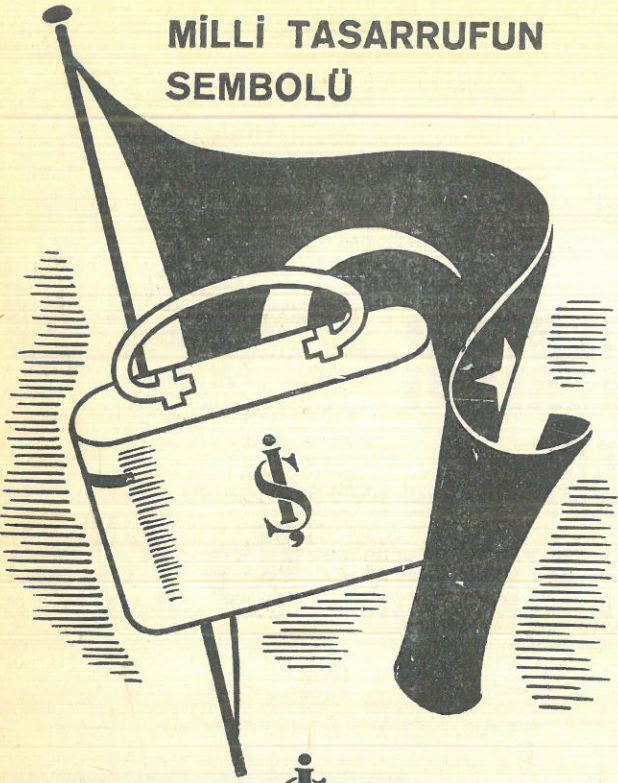
1868 - 1973

**ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
ZENGİN İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET**

ASIRLIK TASARRUF BANKASI

**EMNİYET
SANDIĞI**

MİLLİ TASARRUFUN
SEMBOLÜ

TÜRKİYE **\$** BANKASI
paranızın... istikbalinizin emniyeti

(Folklor : 108)

Şiddetli
baş
ağrılarına
karşı

OPON
KULLANINIZ
OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago,
romatizma ağrılarına teskin eder
OPON, bayanların muayyen zaman-
lardaki sancılarında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans : 109)

(Yeni Ajans : 110)

C-VİTAMINLI
PORTAKAL ÖZÜ

Oralet

Bir bardak suya
bir kaşık ORALET,
koyarak taze
PORTAKAL SUYU
içebilirsiniz.

(Radar R. : 111)

TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI A. Ş.

KURULUŞ : 1946

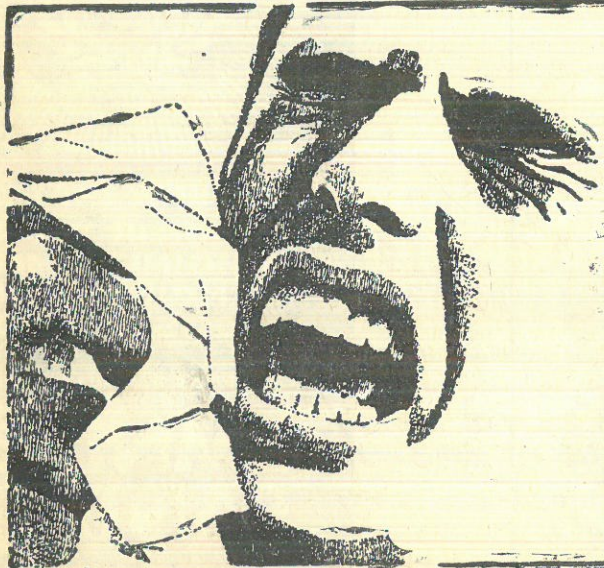
YURT İÇİNDE
195 ŞUBE

Tasarrufu teşvik ikramiyelerinde
7,5 MİLYON LİRA
para ikramiyeleri

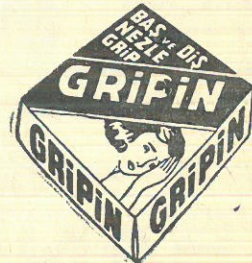

TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI

(Folklor : 112)

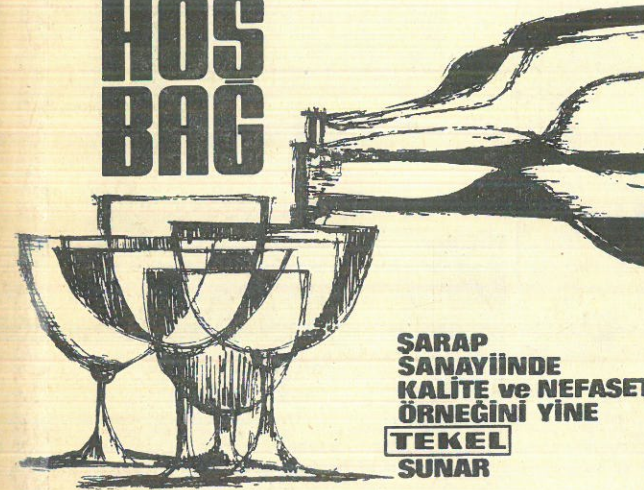

GRİPİN. nezle
başlangıcında birçok
fenalıklar önlemek
bakımından faydalıdır.
GRİPİN, 4 saat
ara ile günde
3 adet alınabilir.

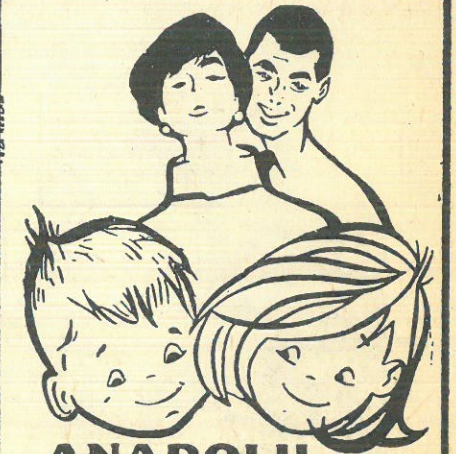
GRİPİN

**HOS
BAG**

SARAP
SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YİNE
**TEKEL
SUNAR**

(Basın : 60255 — 113)

**ANADOLU
BANKASI**
SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
kısacası
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor : 114)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

EKİM 1973

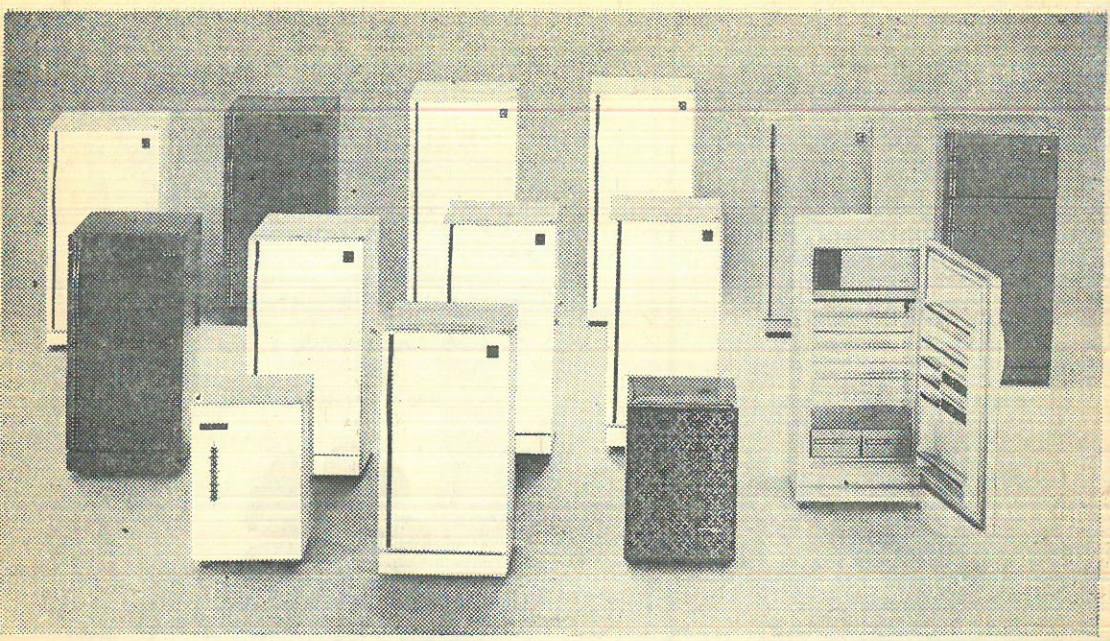
İÇİNDEKİLER :

Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Folkloru İhsan HINÇER
 50. Yılda Türkiye'de Halk Musikisi Çalışmaları Refik ÜNAL
 Bir Sazsairi, Bir Anı: Serdari'den Günümüze Cemal KUTAY
 Cumhuriyetin 10. Yıl Destanı (Âşık Ömer) Behçet Kemal ÇAĞLAR
 50. Yılda Türk Müzeciliği : : Mehmet ÖNDER
 Eski İstanbul'da: Hayri Bey'in Ramazan Manileri Erdem YÜCEL
 Tortum Gölü ve Selâesî Efsanesi Mehmet KARDEŞ
 Folklor Uzmanları Yüksek Danışma Kurulu Toplandı T.F.A.
 50. Yılda: Eski İstanbul'da Çedik Papuç Münevver ALP
 Ölümünün 3. Yılında: Âşık Hicranî Dr. Saim SAKAOĞLU
 Konya'da Cirit Oyunları Yarışması Yapıldı T.F.A.
 Konya Âşıklar Bayramı ve 50. Yıl Şiir Yarışması Bora HINÇER
 Masallar: Elmaya Dadanan Dev (18) Numan KARTAL

SAYI: 291

KURUŞ: 250

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

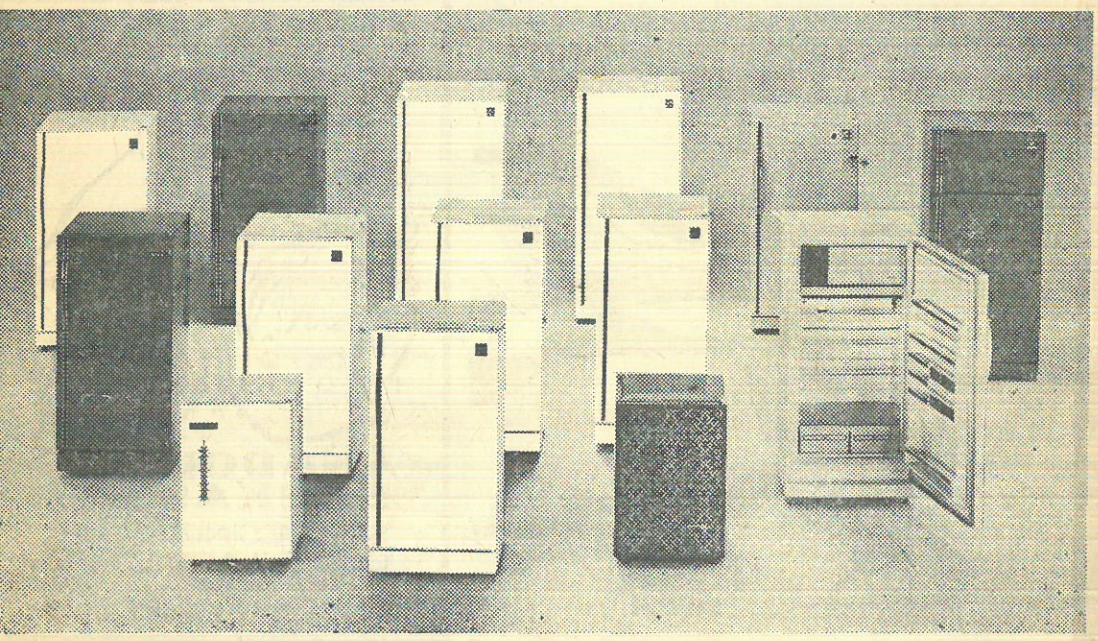

buzdolabında

ARCELİK

KALİTEDE ÖNCÜ...FİYATTA ÖLÇÜ

(Yeni Ajans : 115)

280